

Itsenäistyvä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökun- nalle

Virpi Halonen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Itsenäistyvä nuori -opas vaativan
lastensuojeluyksikön henkilökunnalle**

Virpi Halonen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2019

Virpi Halonen

Itsenäistyyvä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökunnalle

Vuosi	2019	Sivumäärä	50
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyöni tavoite oli tehdä vaativan lastensuojelun sijaisyksikköön Itsenäistyyvä nuori -opas henkilökunnan käyttöön. Sen tarkoituksena on helpottaa erityisesti omaohjaajia hahmottamaan laajaa itsenäistymiseen liittyvää työkenttää.

Yksikössä ei aiemmin ole ollut selkeää itsenäistymiseen liittyvää opasta. Tuottamani opas sisältää yhdessä nuoren kanssa täytettäviä lomakkeita, jotka konkretisoivat nuoren edistymisen tai haasteet. Oppaassa on myös linkkejä hyödyllisille sivustoille. Opas tulee olemaan Yksikön omassa tietojärjestelmissä jokaisen työntekijän saatavilla. Sähköisen muodon vuoksi se on myös helposti päivitettävissä.

Opinnäytetyön tuotos on Itsenäistyyvä nuori -opas henkilökunnalle, joka on koottu kyselyn, haastatteluiden sekä havainnoinnin keinoin. Siinä yhdistyvät toimivat, olemassa olevat käytänteet sekä kartoituksen tuloksena saadut kehittämissuhteet. Teoreettinen viitekehys koostuu lastensuojelusta, erityistason laitoshoidosta, omaohjaajuudesta sekä osallisuudesta.

Opinnäytetyöprosessin alusta alkaen oli selvää, että tarve oppaalle on olemassa. Henkilökunnan ajatukset ja toiveet osoittautuivat hyvin yhtenäisiksi. Käytettävissä oleva opas toimii muistilistan tavoin arjen työssä, jossa ohjaajan on muistettava ja huomioitava laaja-alaisesti itsenäistymiseen liittyviä asioita.

Asiasanat: itsenäistyminen, lastensuojelu, lastensuojelun erityistason laitoshoido, omaohjaajuus, osallisuus

Virpi Halonen

Independent young people -guide for the staff of demanding child care unit

Year	2019	Pages	50
------	------	-------	----

The goal of my thesis was to develop a guidebook for instructions to be used at home to support young people with their aging when they are out of fostercare. The purpose was to enable personal instructors in particular to be able to consider a wider scope of work particularly concerning aging out of fostercare.

The unit concerned hadn't previously had a clear guidebook concerning aging in this area. The guidebook I produced contains forms that the care worker fills in with the young person concerned. The aim of these forms is to make more concrete a young person's aging process it's progress and it's challenges. The guide includes also links to useful websites. The guide is integrated in the company's own IT-system to make it available for every employee. The guidebook is in an eForm which makes it easy to update.

The final outcome of my thesis is a guidebook for a youth ageing out of fostercare that can be used in a fostercare facility concerned with extensive care. It is a result of inquiries, interviews and observations. It combines existing procedures and developmental proposals as a result of my research work. The theoretical framework combines; child welfare, demanding level child welfare work in a fostercare facility, personal instructors work and participation.

From the beginning of my project it was clear that the need for the guide existed. Thoughts of the staff and expectations turned out to be very similar. The final guide works as a checklist in the daily work, in which an instructor has to remember and widely notice the matters relating to the ageing out process.

Keywords: child protection, demanding institutional child protection, independence, participation, personal instructors work

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	7
2.1	Prosessin lähtökohdat	7
2.2	Toimintaympäristön kuvaus	8
3	Kehittämistehtävä ja sen etenemisen vaiheet	9
4	Lastensuojelun palvelujärjestelmä.....	10
4.1	Lastensuojelu	11
4.2	Laitoshoidon henkilökunta	12
4.3	Laitoshoidon henkilökunta	13
4.4	Erityistason laitoshoidon ja erityisasiantuntemus.....	13
4.5	Yhteistyö terveydenhuollon kanssa	14
4.6	Karkaamiset ja poissaolot laitoksesta	14
5	Osallisuus	14
6	Omaohjaajuus.....	16
6.1	Itsenäistymistaitojen harjoittaminen hoito- ja kasvatusvaiheessa.....	17
6.2	Omaohjaajuuden merkitys sijoituksen päättyessä	18
7	Kehitystyön tutkimuksellinen osuus.....	18
8	Menetelmät, analysointi ja tulokset	19
8.1	Avoin lomakekysely työntekijöille	20
8.2	Nuorten haastattelut	24
8.3	Havainnointi	25
9	Luotettavuus ja eettiset kysymykset	25
10	Itsenäistytävä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökunnalle.....	26
10.1	Matkalla kohti itsenäistymistä	27
10.2	Neuropsykiatrinen tuki	27
10.3	Arjen taidot	28
10.4	Lääkehoito ja siihen sitouttaminen	29
10.5	Taloulosaaminen	30
10.6	Tulevaisuuden suunnittelu	30
10.7	Lähimmäiskontaktit.....	31
10.8	Viranomaispalvelut	31
10.9	Valmistautuminen jälkihuoltoon	32
10.10	Omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen	32
11	Toiminnallisen opinnäytetyön arviointi.....	33
12	Yhteenveto ja pohdinta	34

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tavoitteena on tarkastella laitoshoidossa olevan nuoren itsenäistymisprosessia ja siihen liittyviä ongelmia sekä etsiä niihin ratkaisuja perustuen omiin, kollegoideni ja laitoshoidosta itsenäistyneiden nuorten kokemuksiin. Konkreettisenä tavoitteena on laatia hoitohenkilökuntaa varten opas, joka auttaisi heitä toimimaan yhtenäisesti ja suunnitelmallisesti. Työskentelen itse ohjaajana vaativan lastensuojelun laitoshoidossa yksikössä. Ajatus ja tarve oppaaseen tuli työnantajaltani. Työnantajani kanssa olen sopinut, että tässä raportissa käytän kyseisestä laitoshoidon yksiköstä erisnimeä ”Yksikkö”. Yksiköllä ei aiemmin ollut käytettävissä itsenäistymiseen liittyvää toimintaohjetta tai opasta.

Työpaikkani sijaisyksikössä on kaksi itsenäistymisasuntoa. Kaksi nuorta kerrallaan pääsee näihin asumaan ikänsä ja kehitystasonsa mukaisessa järjestyksessä. Opas on tarkoitettu lähinnä omaohjaajien, mutta myös muun henkilökunnan työväliseksi tukemaan näissä asunnoissa asuvien nuorten itsenäistymisprosessia, koota yhteen olemassa olevat käytänteet sekä yhtenäistää toimintatavat.

Ratkaisua tarkoituksenmukaisesti palvelevaan oppaaseen olen etsinyt seuraavien ohjaavien kysymysten avulla: ”Mikä on ohjaajan merkitys itsenäistyvän nuoren rinnalla?”, ”Mitkä ovat onnistuneen itsenäistymisprosessin tärkeimmät kulmakivet asumisharjoitteluajankautana?” sekä ”Mitkä ovat aikuisen tarjoamat tärkeimmät tukitoimet nuoren siirtyessä itsenäiseen asumisharjoitteluun?”. Tutkimuskysymysten lisäksi havainnoin itsenäistyvien nuorten asumista yksikössä sekä henkilökunnan arjen pyörittämistä itsenäistyvät nuoret huomioiden. Tutkimusmenetelmistä nousi tärkeimmäksi henkilökunnalle tekemäni kyselyn osuus. Nuorten haastattelut sekä havainnointi tukivat kyselyn avulla saatuja vastauksia.

Opas käsittää ajanjakson, jolloin nuori on siirtymässä asumisharjoitteluun Yksikön erillisissä tiloissa sijaitsevaan omaan asuntoonsa sekä siellä asumisen ajan. Asumisharjoittelu sijaisyksikössä päättyy sijoituksen päättyessä tai viimeistään nuoren täyttäessä 18 vuotta. Oppaassa ei käsitellä asumisharjoittelun jälkeistä varsinaista jälkihuoltoa.

Oma oppimistavoitteeni oli vaativan lastensuojeluhoitoon liittyvä osaamisen syventäminen sekä erityisnuoren itsenäistymiseen liittyvien tarpeiden tunnistaminen. Jokaisen itsenäistyvän nuoren tarpeet ovat erilaisia. Kun yhdellä nuorella tueksi riittää kevyt ohjaaminen, toinen puolestaan tarvitsee vahvaa käytännön tukea lähes kaikessa tekemisessään.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka kehitystyön tuloksena oli tuottaa Yksikön henkilökunnalle opas nuoren itsenäistymisestä. Opas sisältää toimintaohjeita sekä neuvoja asumisharjoitteluun erillisessä itsenäistymisasunnossa, joiden kehittämistyötä on selvitetty kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin.

Oppaan tarkoituksena oli nuoren arkielämän taitojen kehittäminen sekä nuoren valmiuksien kasvattaminen kohti itsenäistä elämää. Sen avulla tuotettiin henkilökunnalle selkeät ja yhtenäiset toimintaohjeet. Nämä toimintaohjeet rakentuivat henkilökunnan ammattitaitoa ja kokemusta hyödyntäen sekä sijaisyksiköstä jo aiemmin itsenäistyneiden nuorten kokemuksiin perustuen. Valmis opas antaa viitekehysten toimivista jo olemassa olevista sekä uusista henkilökunnan esille tuomista käytänteistä. Opas rakentuu henkilökunnan antamista vastauksista avoimeen kyselylomakkeeseen sekä jo itsenäistyneiden nuorten haastatteluista.

2.1 Prosessin lähtökohdat

Idea opinnäytetyön aiheeseen tuli Yksikön tarpeesta. Heillä on oma sisäinen tapansa hoitaa itsenäistyvien nuorten vastuullista siirtymistä itsenäistymisasuntoihin sekä siihen liittyviin käytänteisiin. Yksiköllä on käytössään työmenetelmänä itsenäistyvien nuorten kanssa Umbrella-kansio, mutta ei ajanmukaisilla asioilla päivitettyä opasta, jollaista ohjaajat työssään kaipasivat. Opinnäytetyöni tuotoksena saatu opas helpottaa ja yhtenäistää toimintatapoja itsenäistyvien nuorten siirtyessä itsenäistymisasuntoon ja siellä asumiseen. Koin itse itsenäistymisoppaan mielekkääksi aiheeksi ennen kaikkea sen todellisen tarpeen vuoksi.

Jokaisella nuorella on tarve tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi. Lapsen tai nuoren ongelmiin puuttuminen voi tuntua joskus vaikealta myös ammattilaisesta. Vaikeista asioista puhuminen usein kuitenkin helpottaa nuoren oloa ja hänelle tulisikin tarjota siihen tilaisuus. Huolen lisäksi tulee lapselle tai nuorelle kertoa myös tämän vahvuuksista ja voimavaroista. Sen avulla voidaan parantaa ilmapiiriä ja puhujan kokonaisvaltainen käsitys nuoren asioista tulee paremmin ilmi. (Lassander 2017, 19, 21.) Jokaisen nuoren itsenäistyminen on omanlaisensa prosessi, jossa nuori asettaa itselleen tavoitteita mitä hän elämässään haluaa. Vaikka nuoren asettamat tavoitteet eivät aina ole aikuisen tavoitteiden/toiveiden mukaisia, tulee niitä silti kunnioittaa. Kun nuori on saanut rakennettua omat realistiset itsenäistymistavoitteensa, voidaan niitä lähteä yhdessä aikuisen kanssa toteuttamaan.

Opinnäytetyöni oli prosessi, jossa ensisijaisesti hyödynsin henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä. Keräsin työyhteisöni jäseniltä tietoa sekä parannusehdotuksia jo olemassa oleviin käytänteisiin. Haastattelin myös sijaisyksiköstä jo pois muuttaneita nuoria heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan heidän asuessaan itsenäistymisasunnoissa. Lisäksi hyödynsin omaa rooliani ohjaajana havainnoiden yhden nuoren meneillään ollutta itsenäistymisprosessia lähietäisyydeltä.

2.2 Toimintaympäristön kuvaus

Olen tehnyt opinnäytetyöhöni liittyvän oppaan vaativan laitoshoidon yksikköön, josta tässä raportissa käytetään kilpailullisista syistä nimeä ”Yksikkö”. Yksikkö on valmistunut vuonna 2007 ja sen rakennetut tilat ovat suunniteltu varta vasten lastensuojelua ajatellen. Kiinteistöä rakennettaessa on otettu erityisesti huomioon lasten viihtyvyys. Lapsilla on käytössään mm. bänditila, tila kädentaitoja varten sekä alakerrassa on suuri ryhmätila, jota voi käyttää erittäin monipuolisesti. Tontilla on myöskin kuntosali, koripalloteline, hämähäkkikeinu, trampoliini sekä runsaasti tilaa pihapeleille. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Yksikössä on kaksi osastoa. Kumpikin osastoista on seitsemänpaikkaisia, niiden lisäksi laitoksessa on kaksi tukiasuntoa nuorille, jotka harjoittelevat itsenäistymistä. Sijoitettavat lapset ovat iältään 9-17-vuotiaita ja heillä on yleensä neuropsykiatrista oireilua tai siihen liittyvä diagnoosi. Vakava lastenpsykiatrinen oireilu, kehitysviivästymä tai lievä kehitysvamma voivat olla syitä Yksikköön sijoittamiselle. Sijoitetulla lapsella voi olla hankaluuksia kiinnittyä tarvitsemiinsa palveluihin ja hän tarvitsee näin ollen aikuisjohtoisia selkeitä toiminnan rakenteita sekä rajoja. Työskenteleminen sijoitetun lapsen läheisverkoston kanssa vaatii monialaista osaamista. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Toiminnan viitekehyksenä Yksikössä ovat ratkaisukeskeisyys sekä voimavarakeskeisyys. Tärkeänä työvälineenä toimii dialogisuus. Yksikön tavoitteena on toimia kuntouttavana yksikönä, jossa rakastava sekä välittävä ote näkyy työnteossa. Lapsen sekä aikuisen välinen vuoropuhelu sekä rinnalla kulkeva toivo ovat tärkeitä voimavaroja lapsen elämässä. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Lapsen kasvatusta ja kuntoutusta perustuu välittävään ja hoitavaan vuorovaikutussuhteeseen lapsen ja aikuisen välillä. Perheen kanssa työskennellessä toivo kulkee kannattelevana voimavarana lapsen ja aikuisten välillä. Yksikössä huomio kiinnitetään haasteiden sijasta mahdollisuuksiin vahvistaen lapsen omia voimavaroja. Näin hän oppii selviytymään myös itse omien haasteidensa kanssa tulevaisuudessa. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Yksikössä työskentelee kokeneita, motivoituneita sekä sitoutuneita ohjaajia, joilla on vankka kokemus haastavista lastensuojelutilanteista. Yksikön toiminnan kivijalan muodostavat henkilökunta, jotka määrittävät laadun tason sekä luovat lapsiin tunnesiteitä. Motivoituneet ja samalla sitoutuneet ammattilaiset työskentelevät pitkäjännitteisesti sekä kantavat vastuun työssensä. He luovat turvallisen kasvuympäristön lapsille, jotta heidän olisi hyvä elää ja kasvaa. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Yksikössä toimitaan aina lapsen ehdoilla. Vapaa-aika toimii osana hoitokokonaisuutta, joka on rentouttavaa, mutta samalla kuntouttavaa. Mielekkään harrastuksen löytäminen lapselle on

osa kuntouttavaa hoitoa. Yksikkö järjestää omatoimisesti ympäri vuoden erilaisia retkiä, vapaa-ajan aktiviteetteja sekä tapahtumia lapsille. Moottoriurheilu, biljardi, käsityöt, taideterapia sekä kalastus- ja lasketteluretket eri vuodenaikoina kuuluvat järjestettäviin tapahtumiin. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

Yksi sijoituksen syy voi olla myös suuret haasteet liittyen koulunkäyntiin. Lapsi saattaa tarvita erityistä tukea koulunkäyntiin sekä peruskoulun loppuun saattamiseen. Yksikössä on oma koulu, jossa erityisopetuspäätöksen saaneet lapset opiskelevat. Koulu toimii kunnan sivistystoimen alaisuudessa ja opetus koulussa on vuosiluokkiin sitomatonta. Koulun henkilökunta sekä Yksikön ohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä, jolla varmistetaan opintojen eteneminen sekä tarvittavan tuen saaminen. Nuoren siirtyessä toisen asteen opintoihin lähimmät oppilaitokset ovat hyvien kulkuyhteyksien päässä. (Yksikön omat nettisivut 2019.)

3 Kehittämistehtävä ja sen etenemisen vaiheet

Kehitettävä osa opinnäytetyössäni on yhtenäisten ja suunnitelmallisten toimintatapojen ja käytänteiden tuominen työntekijöiden käyttöön oppaan muodossa. Opinnäytetyöni rajaan koskemaan vain yksikössä asuvia itsenäistymisen kynnyksellä olevia nuoria heidän itsenäistymisasunnoissaan. Opinnäytetyöni ei käsittele varsinaista jälkihuoltoa itsenäistymisen jälkeen tai sijoituksen päätyttyä.

Teoreettista taustaa oli helppo löytää, koska itsenäistymiseen liittyvistä asioista ja haasteista on tehty aiemmin lukuisia opinnäytetöitä. Opinnäytetyöprosessin aikana haasteita ilmeni koken tiedonhankintaa jo itsenäistyneiden nuorten tavoittamisessa. Lisäksi olin suunnitellut tekeväni haastatteluja liittyen konsernin toisten yksiköiden itsenäistymisprosesseihin. Tämä olisi kuitenkin laajentanut työmäärää valtavasti ja vienyt liikaa huomiota yksiköstä, johon opas on tilattu.

Alkuperäinen ajatus ja tarve itsenäistymisoppaaseen tuli työnantajaltani. Ohjaajat kaipasivat itsenäistymiseen liittyvää selkeää opasta päivittäisen työn tueksi. Ensisijaisesti opas oli tarkoitettu palvelemaan omaohjaajia, joilla on itsenäistymisen kynnyksellä oleva nuori ohjattavanaan. Opas painottui nimenomaisesti tämän yksikön itsenäistymisprosessiin, itsenäistymisasuntoon siirtymiseen sekä siellä tapahtuvaan itsenäistymisharjoitteluun.

Yksikön asiakasryhmä koostuu vaativaa laitoshoidoa tarvitsevista lapsista ja nuorista. Yksikön itsenäistymisprosessissa, kuten muissakin lasten ja nuorten oikeuksissa tulee huomioida yksikön erityisyys, osallisuus, omaohjaajuuden merkitys ja kunnioittava kohtaaminen. Opinnäytetyössäni painotin näitä asioita prosessin alusta alkaen.

Jo suunnitteluvaiheessa aloin hahmotella lopullista tuotosta, eli ”Itsenäistyvä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökunnalle”, sähköiseksi versioksi Yksikön omaan tietojärjestelmään. Opas oli tarkoitus olla myös tulostettavissa. Lisäksi se sisältää linkkejä erilaisiin työkaluihin, jotka ovat niin ikään tulostettavissa ohjaajan sekä nuoren käyttöön.

Koska opas on suunniteltu palvelemaan nimenomaisesti tämän yksikön nuorten itsenäistymisprosessia, ei se ole suoraviivaisesti sovellettavissa muiden yksiköiden käyttöön. Valmis opas ei tule tämän opinnäytetyöraporttini liitteeksi sellaisenaan työnantajaltani saatujen ohjeiden mukaisesti. Kappaleessa 10 käyn kuitenkin läpi oppaan sisältämät otsikot ja liitän raportin loppuun osan oppaan liitteistä.

Toteutin oppaan rakentamisen keräten kyselytutkimuksin työyhteisöni jäseniltä tietoa sekä parannusehdotuksia jo olemassa oleviin käytänteisiin. Koin tärkeäksi rakentaa varsinaisen oppaan Yksikön oman henkilökunnan mielipiteiden pohjalta. Heillä on vuosien kokemus nuorista, jotka ovat aloittamassa matkan kohti itsenäistä elämää sijaishuollon itsenäistymisasunnossa. Henkilökunnalla oli entuudestaan paljon hyviä käytänteitä liittyen itsenäistyvään nuoreen, mutta myös uusia kehittämiskohteita nousi esille. Kyselyyn valikoitui teemat tavallisimmat itsenäistymiseen liittyvät aihealueet huomioiden. Lisäksi halusin antaa ”Muuta mieleen tulevaa” vastauskentän vapaalle sanalle. Kysely suoritettiin sähköpostitse. Lisäksi haastattelin muutamaa yksiköstä jo itsenäistynyttä nuorta heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan itsenäistymisen kynnyksellä. Miten heitä on tuettu sijoituksen aikana itsenäiseen elämään. Kuinka hyödyllisenä he ovat sen itsenäistyttyään kokeneet ja millainen tuki näin jälkikäteen ajateltuna on jäänyt vähäiseksi tai puuttumaan kokonaan. Haastattelut suoritettiin henkilökohtaisesti sekä puhelimitse. Kolmantena menetelmänä oli havainnointi, jota käytin seuratesani yhden itsenäistymisprosessin loppuvaihetta käyvän nuoren kanssa työskenneltäessä.

Kyselyn ja haastatteluiden tuomaa tietoa ja kehitystoiveita peilasin teorian tietoon. Yhtenäistä näille oli nuoren osallisuuden merkitys, luotettavan aikuisen saavutettavuus sekä hajanaiseksi koettu palvelujärjestelmä. Näitä asioita painottaen jatkoin oppaan rakentamista.

4 Lastensuojelun palvelujärjestelmä

Lastensuojelun palvelujärjestelmän tehtävänä on edistää sekä tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Toiminnan on oltava suunnitelmallista, ennakoitua sekä pitkäjänteistä. Toimintaa ohja-

taan, kehitetään sekä johdetaan kaikkien niiden lapsen ja perheiden elämään liittyvien tahojen kanssa, joiden toimien voidaan katsoa liittyvän perheen hyvinvointiin. Toimien on oltava sellaisia, joista lapsi ja perhe eniten hyötyvät. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016.)

Lastensuojelua ja sijaishuoltoa määrää yksityiskohtainen lainsäädäntö. Lakeja, jotka koskevat lastensuojelua on runsaasti. Näistä olennaisimpina perustuslaki, lastensuojelulaki, sosiaali- huoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä nuorisolaki (Laki ja oikeuskäytäntö 2019.)

Lasten oikeuksia velvoittaa myös YK:n laatima sopimus lasten oikeuksista. Sopimus on räätälöity erityisesti lasten tarpeet huomioiden. Sopimuksessa on otettu huomioon lasten kokonaisvaltainen hyvinvointi. Sopimuksella pyritään ennaltaehkäisemään ylisukupolvisia seuraamuksia, jotka olisivat haitallisia lapselle. (Tehokas ja riittävä oikeusturva kuuluu myös lapsille 2019.)

4.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun lainsäädännön valmistelu sekä yleinen ohjaus on Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Lastensuojelun tarkoitus on taata lapselle turvallinen kasvuympäristö, oikeuden monipuoliseen sekä tasapainoiseen kehitykseen sekä hänen suojelunsa. Laki määrittelee lastensuojelua erittäin laajasti. Hyvinvoinnin edistäminen siihen liittyvillä toimilla vähentää tarvetta varsinaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevä lastensuojelu tarjoaa tukea riittävän varhaisessa vaiheessa, joka puolestaan vähentää mahdollisten ongelmien syntyä tai jo olemassa olevien ongelmien pahenemista. Neuvola, päivähoido sekä koulu näyttävät suurta osaa ehkäisevässä lastensuojelutyössä. (Mitä on lastensuojelu 2016.)

Lapsen oikeuksien toteuttamisen katsotaan olevan koko yhteiskunnan tehtävä. Suomen perustuslaissa on säädetty erikseen lapsen oikeuksista. Niistä on laadittu säädökset myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Näissä lapsen etu tulee asettaa kaikessa viranomaistoiminnassa etusijalle. (Mitä on lastensuojelu 2016.)

Lasten vanhemmat tai huoltajat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen hyvinvoinnista. He sitoutuvat lapsen kasvattamiseen sekä huolenpitoon. Vanhemmilla tai huoltajilla on myös oikeus päättää siitä, kuinka kasvatus sekä huolenpito toteutetaan. Lastensuojelulaki korostaa, että yhteiskunnan tulisi tukea vanhempia tai huoltajia tässä asiassa sekä tarjota perheelle heidän tarvitsemaansa apua riittävän ajoissa. Tarvittaessa heidät tulee myös ohjata lastensuojelun piiriin. (Mitä on lastensuojelu 2016.)

Viranomaisten puuttuessa perheen yksityisyyteen lastensuojelua toteuttaessaan, heidän tulee muistaa, että vanhemmat ovat ensisijaisesti ne henkilöt, jotka päättävät lapsen hyvinvoin-

nista sekä kasvatuksesta. Viranomaisten on edesautettava vanhempaa toteuttamaan kasvatustehtävänsä, silloinkin kun palvelut koskevat lastensuojelulain alaisia palveluja. Viranomaisten tulee tarjota palveluitaan myös oma-aloitteisesti. (Mitä on lastensuojelu 2016.)

Lastensuojelun perustehtävät ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhemmuuden tukeminen kasvatustehtävässä sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelutyötä tehdään lastensuojelun sosiaalityössä silloin, kun on päätetty, että lapsi tai nuori on lastensuojelun asiakas. Siihen kuuluu asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, kii-reellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen sekä jälkihuolto. (Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu 2016.)

4.2 Laitoshoito

Suomessa yli puolet kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on laitoksissa. Se näyttää vakiintuneen osaksi sijaishuoltoa, vaikka varsinaisesta laitoksellisuudesta pyritään muutoin Suomessa luopumaan. (Laakso 2009, 28.)

Sosiaalihuoltolain mukaan kunta voi järjestää kuntoutusta, hoitoa tai huolenpitoa laitoshoidona, kun palveluja ei voida tai ei ole tarkoituksenmukaista järjestää asiakkaan kotona. Lastensuojelun laitoshoidon toteutetaan lastenkodissa, vastaanottokeskuksessa, koulu- tai nuorisokodissa tai toisenlaisessa lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelulaitoksia ylläpitäviä tahoja ovat yksityiset yhteisöt, kunnat sekä valtio. (Laitoshoito STM 2019.) Ympäri vuorokautisia lastensuojelupalveluita tuottavat yksityiset toimijat hakevat toiminnalleen luvat aluehallintovirastolta. Sosiaali- ja terveysalan valtakunnalliset luvat haetaan puolestaan lupa- ja valvontavirastolta. (Lastensuojelu STMf 2019.)

Sijoituksen ollessa lapsen kohdalla väliaikaista ja kun hoitoon kuuluu vahva ammatillinen työskentely lapsen sekä vanhempien kanssa, laitoshoidon voidaan useasti pitää parhaimpana ratkaisuna sijaishuoltoa järjestettäessä. Sijaishuollon tarpeessa murrosikäisten kynnyskellä oleville nuorille laitoshoidon on useasti asianmukaisin ratkaisu. Kasvatuksessa sekä kasvuolojen toteuttamisessa tulee noudattaa lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Laitoksessa annettu laitoshuollon sisältö määräytyy täten lastenhuoltolain nojalla. (Laitoshoito THL 2019.)

Laitoksessa johon lapsi sijoitetaan, tilojen tulee olla riittävät sekä asianmukaiset. Laitoksessa on oltava riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöstöä sekä muuta henkilöstöä. Riittäviksi toimitiloiksi katsotaan sellaiset tilat, jossa lapsella on mahdollisuus saada riittävä yksityisyys. Hänellä tulee olla oikeus yksinoloon sekä oman identiteettinsä kannalta vaadittuun omaan alueeseen. Yhteisiä tiloja tulee myöskin olla, jotka ovat lapsen käytettävissä. (Laitoshoito THL 2019.)

Laitoksia voi olla kooltaan erilaisia. Toisissa yksiköissä on vain yksi asuinyksikkö, kun taas toisissa niitä voi olla useampi. Yhdessä yksikössä voidaan hoitaa maksimissaan seitsemää lasta

yhtä aikaa. Jos lapsia tai nuoria on sijoitettuna samaan rakennusryhmään, on enimmäismäärä tällöin 24. (Laitoshoidon THL 2019.)

4.3 Laitoshoidon henkilökunta

Asuinyksikköä kohden tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa ammattihenkilöä. Jos rakennuksessa sijaitsee useampi asuinyksikkö, tulee henkilökuntaa olla minimissään kuusi. Poikkeuksena voidaan pitää tilannetta, jossa työntekijä asuu sijoitettuna olevien lasten kanssa tai yksikössä tulee kiireellinen tilanne, joka aiheuttaa poikkeuksen henkilöstön määrässä. Ammattihenkilöiden määrä tulee joka tapauksessa suhteuttaa hoidettavien lasten lukumäärään, heidän hoitoonsa sekä kasvatukseensa. Myös laitoksen toiminnan realiteetit tulee huomioida henkilöstön määrässä. (Lastensuojelulaitokset 2019.)

Sijoitetuilla lapsilla on useasti takanaan monia sijoituskertoja oman kodin ulkopuolelle sekä traumatisoivia kokemuksia. Sijoitetuille lapsille on ensiarvoisen tärkeää, että henkilökunnalla on riittävä asiantuntemus sekä he ovat kokeneita alansa ammattilaisia. Jokainen sijoitettu lapsi tarvitsee yksilöllisiä palveluita ja näin ollen henkilökunnalta vaaditaan erittäin laaja-alaista osaamista sekä taitoa työskennellä useasti erittäin haastavissa tilanteissa. (Lastensuojelulaitokset 2019.)

4.4 Erityistason laitoshoidon ja erityisasiantuntemus

Hoidon erityistason laitoshoidon yksikössä tulee edistää sijoitetun lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä kuntoutumista. Yksikön pitää tarjota kuntouttavaa turvallista arkea, sekä ihmissuhteita, jotka olisivat mahdollisimman pysyviä. Lapsen itsetunnon, omatoimisuuden, terveyden, koulunkäynnin kyvyn, psyykkisten voimavarojen sekä sosiaalisten suhteiden tulee kehentyä sijoituksen aikana lähtötilanteeseen verrattuna. (Erityistason laitoshoidon 2018.)

Lapsia hoidetaan erityistason yksikössä vuorokauden ympäri koulutetun henkilökunnan toimesta. Henkilökuntaa, joka työskentelee erityisyksikössä hoito- ja kasvatustehtävissä, on määrältään enemmän kuin perustason lastensuojeluyksikössä. Erityistason laitoshoidon yksikkö on lisäksi suuntautunut tiettyyn erityisasiantuntemuksen osa-alueeseen. (Erityistason laitoshoidon 2018.)

Yksiköllä tulee olla monialaista erityisosaamisen asiantuntemusta vähintään yhdessä, maksimissaan kahdessa seuraavista osa-alueista: lapsi- ja tai nuorisopsykiatrisen osaaminen, neuropsykiatrisen osaaminen ja vammaistyön tuntemus, käytöshäiriöisten lasten kuntoutus, päihdeosaaminen tai muu erityisasiantuntemus (Erityistason laitoshoidon 2018.)

Neuropsykiatriseen osaamiseen profiloituneella yksiköllä on tietoa ja taitoa hoitaa vaativatasoisia oireilevia neuropsykiatrisia sekä neuropsykologisia lapsia. Oireilevalla lapsella voi olla esimerkiksi Aspergerin syndrooma, lapsuusiän autismi tai mahdollisia oireita autismin kirjosta,

ADHD tai muuta neuropsykiatrista oireilua. Oirehtiminen saattaa näkyä muun muassa kommunikoinnin, kontaktin ottamisen, oppimisen, toiminnanohjauksen- ja käyttäytymisen vaikeutena. Yksikkö kykenee antamaan ohjaustukea myös lapsen olemassa olevalle verkostolle, jolloin neuropsykiatrinen oireilu arjen tilanteissa helpottuu. (Eryitystason laitoshoido 2018.)

4.5 Yhteistyö terveydenhuollon kanssa

Sairaanhoitopiiriin sekä terveysaseman on tarjottava lapselle, joka on lastensuojelun piirissä asiantuntija-apuaan sekä järjestettävä tarvittaessa tutkimus tai hoito- ja terapiapalveluita. Jos nuoren tarvitsema apu liittyy hyväksikäyttöön tai epäillään pahoinpitelyä tai selvitetään pahoinpitelyn mahdollisuutta, on lapselle tarjottava kyseinen palvelu välittömästi. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Eryitystason laitoshoidon yksikön tulee olla hyvässä ja tiiviissä yhteistyössä sijaintikunnan terveydenhuollon kanssa. Tämän palvelujärjestelmän tulee tarjota lapsille heidän tarvitsemansa lääkäripalvelut tai tarvittaessa ohjattava lapsi erikoissairaanhoidon piiriin. Neuropsykiatriaan erikoistunut erityistason yksikkö on useasti tiiviissä yhteistyössä myös lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa. (Eryitystason laitoshoido 2018.)

4.6 Karjaamiset ja poissaolot laitoksesta

Laitos suunnittelee yhdessä lapsen sekä sosiaalityöntekijän kanssa kotijaksot sekä muut poissaolojaksot. Jos esimerkiksi kotijakso keskeytyy, tulee lapsella olla aina mahdollisuus palata yksikköön takaisin. Yksikön tai palveluntuottajan tulee ilmoittaa välittömästi sosiaalityöntekijälle ja/tai päivystävälle sosiaalityöntekijälle, jos lapsi jättää palaamatta yksikköön tai poistuu yksiköstä luvatta. Luvattomien poissaolojen varalta yksiköllä tulee olla toimintasuunnitelma asiasta. Kadonnutta lasta etsii ensisijaisesti yksikkö ja lapsen palauttamisesta takaisin yksikköön vastaa myös ensisijaisesti yksikkö. Kun lasta kuljetetaan, on mukana oltava aina sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan saanut ammattihenkilö. Virka-apua kadonneen lapsen löytämiseen voi pyytää poliisilta ja tämän tekee yleensä sosiaalityöntekijä. (Eryitystason laitoshoido 2018.)

5 Osallisuus

Tutkimukset ovat osoittaneet, että huostassa olleiden lasten myöhempi elämä ja sosiaalinen sopeutuminen näyttää huono-osaisemmalta kuin ikätovereidensa. Koulutukseen, terveyteen ja työelämään osallistumiseen liittyviä eroja tai eriarvoisuutta ei ole pystytty tasaamaan huostaanotolla tai sijaishuollolla. (Eronen 2012, 16.) Eronen (2012, 16-17) mainitsee Mark Steinin tutkimusartikkelissa jakavan sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret kolmeen kategoriaan: elämässä eteenpäin siirtyvät, selviytyjät ja uhrin. Näistä viimeisin ja surullisin uhrien ryhmä on nuoret, joille vaikeudet, huonot kokemukset ja kapeat elämän mahdollisuudet näyttävät kasaantuvan aikaa ennen huostaanottoa, sen aikana ja sen jälkeen.

Lastensuojelu ja laitossijoitukset koetaan Suomessa kulttuurisesti hankalasti käsiteltävänä aiheena. On sanottu, että lastenkoteihin liittyy samanaikaisesti tilastollista näkyvyyttä ja kulttuurista hiljaisuutta. Tutkimuksissa, joissa on koetettu selvittää sijaishuollossa olevien lasten kokemuksia, on huomattu kerrottavuuden hankaluus. Nuoren käyttämän kerronnan voimakain muoto ja sisältö on toisinaan hiljaisuus. Kokemuksista huostaanoton aikana ei kuitenkaan ole niin yksinkertaista puhua. Yhteiskunnallinen ympäristö ja aika luo puitteet tarinan kertomiselle. Kertomukset voidaan kertoa vasta, kun kertomista tukevat yhteiskunnalliset rakenteet ovat olemassa. Kertomuksien tuleminen kerrottavaksi vaatii myös niitä tukevan paikallisen kulttuurin, johon kertoja tuntee kuuluvansa. (Eronen 2012, 37.)

Lastensuojelun ja sijaishuollon käytäntöihin ei ole juurikaan kuulunut järjestelmällinen asiakaspalautteen kerääminen jälkihuoltovelvoitteen päätyttyä. Joitakin tutkimuksia on kuitenkin tehty liittyen koulukodeissa ja nuorisokodeissa olleisiin lapsiin. Tutkittaessa on todettu, ettei institutionaalinen halu tietää ja henkilökohtainen halu kertoa kuitenkaan kohta. Kertomisen sääntelyyn liittyvät voimakkaasti myös tunteet, kuten esimerkiksi häpeä. Tarinat, jotka koetaan sellaisiksi, ettei niitä voida kertoa, pitävät sisällään jonkin tabun. (Eronen 2012, 18.)

Lapsen asianosaisuus lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa korostuu lastensuojelulaissa. Tavoitteena on varmistaa, että lapsen todellinen osallistuminen toteutuu hänen omien asioidensa hoidossa. Osallisuus on oikeutta saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista, päätöksistä ja toimenpiteistä. Nuorella on oltava mahdollisuus oman mielipiteensä ilmaisuun ja siten vaikuttaa omiin asioihinsa. Osallisuus ei toteudu ilman kokemusta siitä, että nuorelle itselleen tärkeät asiat tulevat kuulluksi. (Lapsen osallisuus 2018.)

Viranomaisten erityinen velvoite on kohdella lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä sekä antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Suomen lainsäädännön perusteella on asianomaisella oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista sekä lausua niistä oma näkemyksensä. Iän perusteella ketään ei voida sulkea tämän oikeuden ulkopuolelle. Näin voidaan taata lasten ja nuorten yhdenvertaisuus lain edessä. (Perustuslaki 731/1999.)

Nuoren osallistuessa omien asioidensa suunnitteluprosessiin alusta lähtien, paranee prosessin laatu, vahvistuu nuoren käsitys itsestään sekä omien mielipiteidensä arvosta ja lisäksi nuori saa mahdollisuuden harjoitella kansalaisuuden taitoja. (Lapsen osallisuus 2018.) Kun sijaishuollossa olevan lapsen elämään suunnattuja ja vaikuttavia asioita suunnitellaan, kehitetään, toteutetaan ja arvioidaan, on heidät otettava mukaan oman elämänsä asiantuntijoina. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Se ei kuitenkaan tarkoita, että heille pitäisi tai voisi siirtää näitä

koskevaa päätösvaltaa. Aikuisilla on velvollisuus tehdä päätökset ja ottaa niistä vastuu. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Osallisuuden toteutuminen vaatii työntekijöiltä valmiuksia tehdä yhteistyötä lapsen kanssa, heitä kuunnellen ja mielipiteet huomioon ottaen. Organisaation omasta toimintakulttuurista ja sen tarjoamista mahdollisuuksista riippuen, yksittäiset työntekijät voivat hyödyntää omia valmiuksiaan nuorten osallisuuden toteutumisessa. (Lapsen osallisuus 2018.)

Osallisuus rakentuu käytännön työssä erilaisista osista. Nuorella on aina oikeus osallistua, mutta myös olla osallistumatta. Osallisuudesta kieltäytyminen on yksi osallisuuden muoto. Nuorella on oltava mahdollisuus myös saada riittävästi tietoa tilanteestaan, työskentelyprosessista, muista siihen osallistuvista tahoista, omasta roolistaan ja oikeuksistaan. Työprosessiin vaikuttamismahdollisuus, kuten mitä ja millä tavoin hänen asioitaan käsitellään. Nuorella on lisäksi oikeus ilmaista itseään omalla tavallaan ja omalla äänellään. Tarvittaessa häntä tuetaan ja autetaan ajatustensa ilmaisussa, joko rohkaisten tai konkreettisesti esimerkiksi tulkin avulla. (Lapsen osallisuus 2018.)

6 Omaohjaajuus

Hyvin suunniteltu ja toteutettu omaohjaajatyöskentely vaikuttaa suotuisasti nuoren kasvuun sekä kehitykseen. Omaohjaajien työhön kuuluu huolehtia kokonaisvaltaisesti nuoren arkisista asioista, niiden sujumisesta ja eteenpäin menemisestä sekä nuoren hyvinvoinnista. Omaohjaajalla on merkittävä rooli koko nuoren sijoituksen ajan. Omaohjaajan matka nuoren rinnalla kestää nuoren sijoituksen alusta saakka mahdolliseen kotiuttamiseen tai nuoren itsenäistymiseen asti. Omaohjaajan tärkeimmät roolit ohjaustyössä ovat välittäminen, elämään opettaminen, rajojen asettaminen, keskusteleminen ja kuunteleminen. Kannustaminen sekä yhdessä toimiminen ja tekeminen ovat myös merkittäviä rooleja omaohjaajatyössä. (Vilkman 2014, 11.)

Tavoite omaohjaajatyössä on vastata nuoren henkilökohtaisiin tarpeisiin. Toisen ihmisen aktiivinen kohtaaminen voi olla lohduttamista, nuoren auttamista tai tarkastelevaa läsnäoloa. Hoivaaminen on vuorovaikutuksellista, mutta toteutuakseen se vaatii hoivan antajan sekä hoivattavan henkilökohtaisen kontaktin onnistuneen syntymisen. Luottamuksen syntyminen omaohjaajan sekä ohjattavan välille vaatii pitkäjänteisesti tehtyä laadukkaasti toteutettua ohjaustyötä. Onnistuneesti tehdyssä työssä omaohjaajasta tulee nuorelle luottoaikainen lastensuojelulaitoksessa. (Vilkman 2014, 11.)

Usealla sijoitetulla nuorella suhteet aikuisiin ovat katkenneet useasti. Kiintymyssuhde ei ole voinut useastikaan rakentua loppuun saakka tai tämä on puuttunut kokonaan nuoren elämästä. Lastensuojelulaitoksessa nuorelle omaohjaajan merkitys ja sen tärkeys korostuu ihmis-

vilinästä huolimatta. Omaohjaaja näyttäytyy nuorelle luottoaikuisena ja tietynlaisena kiinnekohtana nuoren sen hetkisessä elämässä. Luotettavan suhteen luominen omaohjaajan ja nuoren välillä vie aikaa, siihen tulee panostaa sekä sitoutua. Parhaimmillaan omaohjaajasuhde muistuttaa sellaista suhdetta, jonka vain lapsi ja vanhempi voi kokea. Vaikka suhde voi olla hyvinkin tiivis ja luottavainen ei omaohjaaja ole kuitenkaan viemässä biologisen vanhemman asemaa. (Vilkman 2014, 12.)

Hyvin toimiva luottamuksellinen omaohjaajasuhde luo nuorelle tunteen, että hän voi olla turvallisesti aikuisesta riippuvainen ja näin hän saa kokemuksen siitä, että omaohjaajan olemassaoloon ja häneltä saatuun tukeen voi luottaa. Omaohjaajatyö, joka perustuu luottamukseen voi auttaa nuorta tulevaisuudessa hänen luodessaan itse uusia ihmissuhteita. Omaohjaajasuhde on ammatillinen tunteisiin perustuva suhde, jossa omaohjaaja on vahvassa aikuisen roolissa. Omaohjaajan ja nuoren välillä tulee olla molemminpuolinen positiivinen tunnesidos, koska kyseessä on kiintymyssuhde. (Vilkman 2014, 12.)

Tunteiden läpikäyminen sekä niiden yhdistäminen omaan käytökseen turvallisesti omaohjaajan avulla auttaa nuorta rakentamaan omaa itsetuntoaan sekä saamaan positiivisempaa oma-kuvaa itsestään. Tämä kehittää myös sosiaalisia-, ja vuorovaikutustaitoja. Positiivisen palautteen antaminen ja kannustaminen auttavat nuorta ymmärtämään olevansa hyväksytty. Positiivinen palaute auttaa myös nuorta vahvistamaan itsetuntoaan ja samalla hän kasvattaa omia kykyjään tulevaisuutta varten. (Vilkman 2014, 12-13.)

6.1 Itsenäistymistaitojen harjoittaminen hoito- ja kasvatusvaiheessa

Omaohjaaja tukee ja auttaa nuorta hänen opetellessaan mm. raha-asioiden hoitoa. Nuoren ja omaohjaajan yhteistyöllä tehdään vaatehankinnat, hygieniatarvikkeiden hankinnat sekä nuoren kokkauspäivän ruokatarvikkeiden hankinnat. Omaohjaaja on usein nuoren tukena hänen valmistaessaan ensimmäisiä kertoja ruokaa itsenäistymisasunnossa. Ruoan tekeminen yhdessä vaikuttaa useasti positiivisesti omaohjaaja-ohjattava suhteeseen. Ruoan teon ohella on helppo keskustella nuoren tämän hetkisistä asioista sekä tulevaisuuden haaveista. Kaikessa yhteisessä tekemisessä on tavoitteena nuoren itseohjautuvuuden lisääntyminen ja kehittyminen. Tavoitteena olisi, että omaohjaajasta tulisi nuorelle "hyödytön" ja hän oppisi pikkuhiljaa tulemaan toimeen omilla taidoillaan. (Vilkman 2014, 21, 26.)

Omaohjaaja on vahvasti mukana myös nuoren opintoihin liittyvissä asioissa. Ohjaaja on säännöllisesti yhteydessä kouluun sekä osallistuu mahdollisiin koulussa järjestettäviin tapaamisiin. Omaohjaajalla on usein tunnuksat koulun käyttämään järjestelmään, jossa nuoren koulumesteryhteydestä tai mahdollisia poissaoloja voi seurata reaaliajassa ja sitä kautta olla helposti myös yhteydessä kouluun. Omaohjaajan avulla pyritään nuoren kanssa yhdessä löytämään hänelle mieluisa harrastus. Nuori, joka potee yksinäisyyttä, hyötyy usein harrastuksen löytymisestä. Uusi harrastus tarjoaa nuorelle mahdollisuuden luoda uusia ihmissuhteita. (Vilkman 2014, 21.)

6.2 Omaohjaajuuden merkitys sijoituksen päättyessä

Omaohjaajan on tärkeää käydä nuoren kanssa läpi eri osa-alueita, joita hän tulee tarvitsemaan itsenäistymisprosessin aikana ja sen jälkeen. Jos jokin osa-alue on vielä nuorella hakuksessa, tulee omaohjaajan auttaa ja tukea häntä tässä asiassa. Tarkoituksena on saada nuori omaan elämään kiinni mahdollisimman vahvasti sekä tuettuna. (Vilkman 2014, 25.)

Itsenäistymisvaiheen yksi isoimmista asioista on oman asunnon hankkiminen nuorelle. Asunnon hankkimisprosessissa ovat mukana hän itse, omaohjaaja sekä nuoren sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän vastuulla ovat mm. asuntoon liittyvien sopimusten tekeminen. Omaohjaaja sekä nuori ovat tiiviissä yhteistyössä jälkihuollosta vastaavien työntekijöiden kanssa. Jälkihuollon keskeinen osa-alue on asumisen järjestäminen nuorelle. (Vilkman 2014, 27.)

Nuorella on myös mahdollisuus kieltäytyä jälkihuollosta. Tällaisessa tilanteessa on selvitetävä minkälaiset nuoren sosiaaliset verkostot ovat sekä minkälaisiin tukiin hän on oikeutettu. On erittäin tärkeää, että nuorella on luotettavia ihmisiä ympärillä, joilta hän saa tarvittaessa apua sekä tukea. Nuoren muuttaessa omaan kotiin tulee hänen perhettään myös valmistella tähän. Mahdollisuuden mukaan perheen toiveita kuunnellaan sekä heidän tunteitaan ja ajatuksiaan arvostetaan. Nuorelle ja omaohjaajalle tulisi varata riittävästi yhteistä aikaa, jotta he voivat yhdessä rauhallisesti keskustelemalla käsitellä itsenäistymiseen liittyviä asioita. Nuorella tulisi säilyä turvallisuuden tunne, vaikka elämään tuleekin suuria muutoksia ja matka kohti aikuisuutta sekä itsenäistymistä alkaa. (Vilkman 2014, 27-28.)

7 Kehitystyön tutkimuksellinen osuus

Tutkimuksella tarkoitetaan järjestelmällistä, erityisesti tieteellistä, toimintaa jonkin ilmiön, prosessin, reaktion tms. selvittämiseksi. Ihmistieteiden osalta puhutaan määrällisestä eli kvantitatiivisesta sekä laadullisesta eli kvalitatiivisesta tutkimuksesta. (Eskola & Suoranta 2014, 13.)

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, jonka lopputuotos on sähköinen sekä tulostettavissa oleva opas. Sen rakentamiseen liittyvän kartoituksen tein laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin. Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jonka aineisto kootaan luonnollisissa oloissa sekä todellisissa tilanteissa. Tutkimus etenee havaintojen ja keskusteluiden avulla kohti tarvittavaa tietoa. Apuna tiedonhankinnassa voidaan käyttää myös lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimustulokset voidaan analysoida teemoittain, tyyppitelillä tai näitä yhdistellen. Kerättyä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida yhtä tarkasti tai järjestelmällisesti, kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Haastatteluaineistoa käytetään kuten lähdeaineistoa päättelyn ja argumentoinnin tukena. (Vilka & Airaksinen 2003, 57-

58.) Opinnäytetyöni aineistonkeruun toteutin työntekijöille suunnatulla avoimella kyselylomakkeella. Tarkoitukseni oli kerätä heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan itsenäistymisprosessiin liittyen asiantuntijaroolissa. Yksiköstä jo itsenäistyneiden nuorten kokemuksia kerättiin teemahaastattelun menetelmin. Lisäksi havainnoin itsenäistymiseen liittyviä asioita arjessa työni lomassa.

Toiminnallisen opinnäytetyön lopullinen tuotos on konkreettinen tuote, esimerkiksi kirja, ohjeistus, tietopaketti tai tapahtuma. (Vilkka & Airaksinen 2003, 51). Oma opinnäytetyöni on toiminnallinen, jonka lopputuotoksena tuotin oppaan henkilökunnalle. Työprosessi kielellistettään opinnäytetyöraportiksi, josta selviää, mitä, miksi ja miten työ on tehty, millainen prosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin on päädytty. Opinnäytetyö on ammatillisen, mutta myös persoonallisen kasvun väline, joilla kerrotaan lukijalle ammatillisesta osaamisesta. (Vilkka & Airaksinen 2003, 65.)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää mitkä käytänteet palvelisivat yksikössä asuvien erityistä tukea tarvitsevien nuorten itsenäistymisprosessia parhaiten. Oppaan rakentumista etsittiin seuraavien kysymysten avulla: ”Mikä on ohjaajan merkitys itsenäistyvän nuoren rinnalla?”, ”Mitkä ovat onnistuneen itsenäistymisprosessin tärkeimmät kulmakivet asumisharjoitteluaikana?” ja ”Mitkä ovat aikuisen tarjoamat tärkeimmät tukitoimet nuoren siirtyessä itsenäiseen asumisharjoitteluun?”

8 Menetelmät, analysointi ja tulokset

Miettiessäni opinnäytetyöhöni sopivia menetelmiä, päädyin avoimeen kyselyyn, haastatteluun sekä havainnointiin. Lisäksi opinnäytetyöni edetessä hyödynsin vapaita keskusteluja kollegoideni kanssa. Näillä keinoin uskoin saavuttavani suurimman hyödyn tutkiessani, millainen toimintamalli parhaiten palvelisi itsenäistyneen nuoren tarpeita tässä yksikössä. Valintaani vaikutti myös näiden menetelmien tunteminen ja hyväksi havaitseminen. Koen ettei yhtä ainoa oikeaa menetelmää ole olemassa, ja katsoin näiden kolmen menetelmän yhdistämisen tarkoituksenmukaiseksi ja oman näköisekseni.

Laadullinen analyysi koostuu toisaalta havaintojen pelkistämisestä, toisaalta tulosten tulkinnasta, jotka tosin käytännössä nivoutuvat toisiinsa. Laadullinen tutkimus voi sisältää myös kvantitatiivista osatarkastelua, vaikkakin tulkintojen tekemisen tulee olla sen ydin. Havaintojen pelkistäminen tapahtuu kahdessa vaiheessa. Ensimmäisenä aineistoa tarkastellaan vain kysymyksenasettelun kannalta olennaisilta osiltaan ja toiseksi erilaisia havaintoja pyritään yhdistelemään yhdeksi tai ainakin harvemmaksi havaintojoukoksi. Tarkoituksena on voida yleistää havaintojen yhteinen piirre, joka tutkimuskysymystä varten muotoillun säännön perusteella pätee tältä osin koko aineistoon. Karkeassa toimintasuunnitelmassa mainituista samansisältöisistä tutkimuksista ja muusta aineistosta on voitu saada vihiä siitä, miten vastauksia

kannattaa ryhmitellä. Tätä tietoa hyväksikäyttäen sekä tarvittaessa muokaten ryhmitellään esimerkkitaipauksen vastaukset seuraaviin ryhmiin. (Alasuutari 1999, 39-40.)

Opinnäytetyöni analysointi alkoi jo ennen varsinaisen opinnäytetyön kirjoittamista. Työyhteisössä nousi jatkuvana ongelmana selkeiden raamien puuttuminen nuoren siirtyessä itsenäistymisasuntoon. Aikaisemmin olin jo aloittanut aiheeltaan toisen opinnäytetyön tekemisen. Itsenäistymiseen liittyvä aihe nousi kuitenkin tarpeeltaan suureksi yksikössä, jossa työskenteleminen. Aihe alkoi kiinnostaa itseäni yhä enemmän, koska tarve oli todellinen.

Yhdessä työyhteisön kanssa vastausta itsenäistymiseen liittyviin ongelma-kohtiin alettiin miettimään seuraavien kysymysten kautta: "Mikä on ohjaajan merkitys itsenäistyvän nuoren rinnalla?", "Mitkä ovat onnistuneen itsenäistymisprosessin tärkeimmät kulmakivet asumisharjoitteluaikana?" sekä "Mitkä ovat aikuisen tarjoamat tärkeimmät tukitoimet nuoren siirtyessä itsenäiseen asumisharjoitteluun?".

Opinnäytetyöni seuraavassa vaiheessa aloin etsiä aiheeseen liittyvää teoretietoa. Tietoa aloin etsiä kirjallisuuden, nettilähteiden ja opinnäytetöiden kautta. Kirjallisuuden kautta saatu tieto ei ollut mielestäni juuri valitsemaani opinnäytetyön aiheeseen ajankohtaista. Nettilähteistä muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön sivut sekä Pirkanmaan maakunnan kuntien lastensuojelun sijaishuollon palvelujen hankinta-sivusto antoivat erityisen paljon ajankohtaista tietoa.

Laadullisen analyysin toinen vaihe, jota myös arvoituksen ratkaisemiseksi kutsutaan, tarkoittaa tuotettujen johtolankojen ja vihjeiden perusteella tapahtuvaa merkitystulkintaa. Puhdistetusta ja pelkistetystä aineistosta pyritään löytämään vastaus tutkimuksen alussa esitettyyn kysymykseen tai hypoteesiin. (Alasuutari 1999, 44.)

Kyselyvastauksiin ja haastatteluihin sekä omaan havainnointiini perustuen rakensin yhteenvedon ongelmista. Päällimmäiseksi nousi pankkiasiointiin ja siihen liittyviin tunnusten ja mobiilipankin hankinta. Huomioitavaa on myös virallisten asioiden hoitamisen vaikeudet, kun kyseessä on sijoitettu nuori. Viranomaisyhteistyö ei tässä yhteydessä ole kovinkaan joustavaa. Valmiiseen oppaaseen kirjoitin nämä esille tulleet asiat etsien niiden hallitsemiseen työkaluja arkeen sekä lisäsin linkkejä aiheesta enemmän kertoville nettisivustoille.

8.1 Avoin lomakekysely työntekijöille

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruuseen on olemassa useita menetelmiä. Aineisto lie-nee useimmiten jossain muodossa tekstiä, mutta se voi olla myös äänitettyä puhetta tai kuvamateriaalia. Aineisto voi olla syntynyt tutkijasta riippuen, kuten esimerkiksi haastattelujen ja havainnointien kautta tai tutkijasta riippumatta, esimerkiksi kirjeet tai sosiaalinen media. (Eskola & Suoranta 2014, 15.)

Työntekijöille suunnattu kysely oli teemoitettu, avoin lomake (liite 9). Valitsin sen ajatuksella, että ohjaajien sana olisi mahdollisimman vapaa. Kyselyn ohjeistuksessa pyydettiin vastaajia kertomaan ajatuksiaan itsenäistymiseen liittyvistä alateemoista. Opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoite oli jo aikaisemmin esitelty Yksikön johtajan toimesta henkilökunnalle, joten kaikki vastaajat olivat tietoisia kyselyn tavoitteista. Kyselyyn ei tarkoituksenmukaisesti annettu siitä syystä tarkempia ohjeita, jotta kysymysten avoimuus säilyisi. Kysely toteutettiin sähköpostitse, johon pyysin vastaukset 31.5.2019 mennessä. Kysely lähetettiin 13 vakituudessa työsuhteessa olevalle ohjaajalle, sekä kahdelle keikkatyötä säännöllisesti tekeväälle ohjaajalle. Määräaikaan mennessä vastauksia oli tullut viisi, lisäksi muutaman työntekijä oli ilmoittanut vastaavansa hiukan myöhässä. Viikko määräajasta kahdeksan työntekijää oli vastannut kyselyyn. Jälkeenpäin sain vielä vastauksen yhdeltä työyhteisöni jäseneltä. Saamani vastaukset kirjasin sanatarkasti yhteen taulukkoon teemoittain. Luokittelun jälkeen etsin yhteneväiset ongelmallisiksi luokitellut kohdat. Yhteneväisyyksien jälkeen lisäsin muista vastauksista poikkeavat ongelmakohdat sekä niiden kehittämisehdotukset.

Kyselyn teemoiksi valikoituivat arjen taidot, talousosaaminen, tulevaisuuden suunnittelu, lähimmäiskontaktit, viranomaispalvelut, valmistautuminen jälkihuoltoon, omien vahvuuksien/heikkouksien tunnistaminen sekä muut mieleen tulevat asiat. Teemat valikoitiin yhdessä Yksikön johtajan kanssa. Ne kuvastavat tavallisimpia itsenäistymisen osa-alueita, jotka nousevat usein arjen työssä esille.

Henkilökunnalle suoritetun kyselyn vastaukset olivat keskenään hyvin samankaltaisia. Parannusehdotuksista voimakkaimmin nousi esille pankkitilin ja pankkitunnusten puuttuminen nuorilta. Nykypäivänä pankkitunnuksia tarvitaan lähes joka puolella. Jokaisessa vastauksessa kehittämiskohteena oli mainittu pankkiasiointiin liittyvien tunnusten hankinta. Näitä tarvitaan nykyaikana tunnistautumisessa useiden palveluiden käyttöön. Myös omaa taloudenhallintaa on hyvä harjoitella mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Taloussuunnitelman teko konkretisoi nuorelle, mihin kuukausittaiset tulot riittävät, miten ja mistä on mahdollista säästää. Useassa vastauksessa korostui rahan arvon hahmottaminen sekä hintojen vertailu. Haaveet ja tavoitteet voivat kannustaa nuorta työntekoon ja säästämiseen.

” Kahdenkeskiset keskustelut rahan käyttökohteista”

” Nettipankkitunnuksien hommaaminen perusjutuksi alakerran asukkaille. Yhdessä harjoittelu aikuisen kanssa.”

Ongelma-alueena näyttäytyi vastauksissa myös omasta hygieniasta ja oman huoneen siisteydestä huolehtiminen. Nuoren ikä- ja kehitystaso on tässä merkittävässä roolissa, mutta vastauksista on selkeästi nähtävillä ohjaajien tarve konkreettisille työvälaineille ohjauksen tukena. Rinnakkaistyöskentely ja siihen riittävät aikaresurssit mahdollistavat perusteiden läpi-

käymisen, riittävän toistojen määrän sekä nuoren etenemisen arvioinnin. Hygieniaan, siisteyteen ja ruoanlaittoon liittyen muutamassa vastauksessa toivottiin myös koeaikaa, jossa aluksi nuori ja ohjaaja työskentelevät yhdessä. Pikkuhiljaa vastuuta voidaan siirtää nuorelle itselleen. Mikäli asiat eivät tule hoidetuksi riittävällä tavalla, siirrytään uudelleen tiiviiseen rinnakkaistyöskentelyyn.

” Haasteena on ollut melkeinpä kaikkien alakertaan muuttavien nuorten kanssa jossain asuminen vaiheessa riittävä ja säännöllinen siivous. Tämä on kirjattu nuoren viikko-ohjelmaan, samoin kuin muutkin säännöllisinä toistuvat arjen askareet (kaupassakäynti, ruuanlaitto, pyykit). Jossain vaiheessa teimme ns. Tsekkauslistan, johon oli merkitty konkreettisesti kaikki, mikä kuuluu viikkosiivoukseen, jotta näistä asioista ei tarvitsisi ”taistella” joko viikko. Myöskään tarkastus ei olisi ohjaajasta riippuvaista. Tämän listan olisi ensin ruksannut nuori ja sitten ohjaaja, kun tarkistaisi huoneen. Osalle alas muuttavista nuorista tuli yllätyksenä esim. wc:n siivous. Eräs nuori oli sitä mieltä, että ”siellähän virtaa jo puhdas vesi”. Tämä lista ei kuitenkaan tullut käytäntöön asti.”

Tulevaisuuden suunnitteluun liittyvä osio tuotti tarvetta työkaluille, joilla nuori saadaan motivoitumaan ja ymmärtämään omien valintojensa merkityksen tulevaisuudessaan. Opiskelu tuo muutakin, kuin pätevyyden johonkin osaamiseen. Sosiaalisen verkoston kehittyessä, kasvaa myös sosiaalinen pääoma. On tärkeää saada nuori myös ymmärtämään, mitä työpaikan saaminen tarkoittaa. Se tuo mukanaan velvollisuuksia työnantajaa kohtaan, mutta myös vastuunkantoa omasta elämästään. Ohjaajan tulee keskusteluin ohjata nuorta realistiseen tavoitteeseensa sekä tukea tähän pyrkimisessä. Tärkeinä koettiin myös tutustuminen TE-toimiston, Kelan sekä verotoimiston palveluihin.

” Saada nuori ymmärtämään, että opiskelu kannattaa enemmänkin, kuin sossun luukku tai toimari”

”Opiskelun merkitys nuorelle muutakin kuin pätevyys paperilla>sosiaalisen verkoston kehitys, sosiaalisen pääoman kehittyminen>tulevaisuussuunnittelu”

”Saada nuori ymmärtämään mitä työpaikan saaminen tarkoittaa>vastuun kantoa omasta elämästä sekä velvollisuuden tunnustamista työnantajalle”

” Tulevaisuuden suunnitteleminen kannattaa aloittaa hyvissä ajoin. Yhdessä mietitään, mitä nuori itse haluaa opintojen/opiskelupaikan suhteen. Ohjaajan tulee tarvittaessa ohjata nuorta

juuri "oikeaan" suuntaan. Nuoren kyvyt ym. Aidot halut tulee olla realistisia, jotta opiskelulla olisi mahdollisuus onnistua. Myös aito kiinnostus opiskelua kohtaan tulisi saada selville."

Lähimmäiskontaktien ylläpitäminen koettiin tärkeäksi. Mikäli niitä ei ole, tulee kaveri- ja ystäväsuhteita tukea. Yhteydenpitoon tulee kannustaa. Säännölliset kuulumissoitot, kotiharjoitteluiden organisoinnit ja läheisten vierailut sijaishuoltopaikassa tukevat nuorta säilyttämään hyvät läheiskontaktit. Nuoren kanssa tulee käsitellä perhesuhteita siinä määrin, kuin se on mahdollista. Juuriaan voi selvittää verkostokartan ja sukuun keinoin ja esimerkiksi menneisyysmatkailun avulla.

" Nuoren tukeminen haastavassa elämäntilanteessa, jossa läheisiä ei auttamassa"

"Tukea nuoren elämäntilanteen ja lähimmäisten nuoren kautta kokemien haasteiden käsittelemisessä"

"Tukea nuoren ja lähimmäisten yhteenpaluuta"

Nuoren vahvuuksia ja heikkouksia voi käsitellä aktivointikeskusteluin omaohjaaja-ajalla. Nuori näkee harvoin itsessään varsinaisia vahvuuksia tai niiden kiteyttäminen sanoiksi voi olla haastavaa. Ohjaajan tulee korostaa onnistumisia ja oppimisia. Kannustetaan oman osaamisen vahvistamiseen ja rohkaistaan yrittämään. Myös peloista ja jännityksestä on hyvä puhua. On tärkeää osallistaa nuori oman hoito- ja palvelusuunnitelman tekemiseen. Tämä on hyvä keino käydä asioita läpi niistä rakentavasti keskustellen. Itsenäistymisasunnossa asuminen saattaa tuoda nuorella esiin uudenlaisia puolia, -vahvuuksia tai heikkouksia, jotka eivät ole näkyneet osastolla asuessa. Huomatessa näitä muutoksia, on niistä myös keskusteltava nuoren kanssa.

" Kahdenkeskiset keskustelut nuoren kanssa, jotta hän oppii tunnistamaan ja erottamaan omat vahvuutensa ja heikkoutensa, minkälaisia asioita ne voivat olla tai mistä ne koostuvat"

"Nuorelle kannustusta oman osaamisen vahvistamiseen ja rohkeutta yrittää, vaikka ei ensin onnistuisikaan>luovuttaminen ei ole vaihtoehto"

Useammassa vastauksessa esiintyy toive kussakin vuorossa olevasta "nimetystä itsenäistymisasuntojen ohjaajasta". Ohjaaja voisi olla esimerkiksi klo 22 saakka työskentelevä ohjaaja. Käytäntö selkeyttäisi päivittäistä työnjakoa ja olisi myös rutiininomainen tehtävä joka päivä.

Henkilökunnalle tehdystä kyselystä jälkihuoltoon liittyen nousi selkeästi myös toive tiiviimmälle yhteistyölle muiden toimijoiden, kuten sosiaalityöntekijän sekä jälkihuoltoverkoston

kanssa. Tällä hetkellä yhteistyö ei ole riittävää, joten se tulisi saada luontevaksi osaksi itsenäistymisprosessia riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin tukiverkosto tulee myös tutuksi nuorelle jo itsenäistymisen nivelvaiheessa.

8.2 Nuorten haastattelut

Haastattelu on yleisin tapa kerätä aineistoa laadulliseen tutkimukseen, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta tai hänen johdattamana. Tutkimuksen tekijä voi esittää kaikille haastatelluille samat kysymykset ja kirjata vastaukset ylös. Joissakin tapauksissa tutkimuksen tekijä voi esittää myös valmiit vastausvaihtoehdot, joista valita sopivin. Niin sanotussa teemahaastattelussa tutkija on etukäteen miettinyt haastattelun aihepiirit, mutta ei valmiita kysymyksiä. Avomessa haastattelussa sen sijaan keskustellaan määrätystä aiheesta. (Eskola & Suoranta 2014, 86-87.)

Kesäkuussa 2019 tavoittelin yksiköstä jo itsenäistyneitä neljää nuorta. Haastateltavien nuorten kiinnisaaminen muodostui hankalammaksi, kuin olin odottanut. Sain tavoitettua heistä kolme, joista kaksi suostui haastatteluun. Tarkoitukseni oli haastatella heitä koskien heidän kokemuksiaan itsenäistymisasuntoon siirtyessä ja siellä asuessaan (liite 8).

Haastattelin kaksi haastatteluun suostunutta nuorta kesäkuun 2019 aikana. Haastattelut nauhoitettiin, jotta haastattelutilanne säilyisi mahdollisimman joustavana ja luontevana. Haastattelu sisälsi kolme kysymystä, joissa käsiteltiin ohjaajilta saatua tukea, nuoren tärkeimpinä kokemuksina olevia asioita sekä omaohjaajan merkitystä itsenäistymisprosessin aikana. Kysymykset oli tarkoituksellisesti laadittu lyhyiksi ja helposti vastattaviksi. Haastattelut nauhoitettiin, jotka myöhemmin litteroin. Saamani vastaukset jaottelin aihekohtaisesti kyselyä vastaaviin teemoihin. Lopullista opasta tehdessäni otin nuorten vastaukset huomioon yhdistäen ne kyselystä saamiini huomioihin. Nuorten vastaukset tukivat täysin kyselystä saatuja tuloksia.

Analysoidessani nuorten antamia vastauksia, esille nousi molempien vastaajien osalta ohjaajilta saadun tuen tärkeys ja sen saatavuus. Nuoret kokivat saavansa tukea eri ohjaajilta eri tavoin. Tuen vastaanottaminen näytti riippuvan osittain siitä, keitä ohjaajia työvuorossa oli. Tuen vastaanottamiseen vaikutti nuoren ja ohjaajan välinen henkilökemia. Myös ohjaajien sekä nuorien erilaiset tavat ja henkilökohtaiset käsitykset puuttua mm. asunnon yleiseen siisteeseen aiheuttivat välillä ristiriitoja. Nuoret kokivat myös ruoanlaittoon liittyvissä asioissa hankaluuksia joidenkin ohjaajien kanssa. Osa ohjaajista halusi tehdä ruoan nuoren kanssa alusta saakka yhdessä nuoren omassa itsenäistymisasunnossa, kun taas osa ohjaajista hyväksyi valmisruoan lämmittämisen mikroaaltouunissa/uunissa.

Haastateltavista kahdesta nuoresta toinen olisi kaivannut enemmän aikuisen aikaa ruoanlaittoon liittyvissä asioissa. Toinen sen sijaan ei pitänyt ruoantekemistä arvossaan ja koki aikui-

sen ohjaamisen näissä tilanteissa jopa ärsyttävänä. Molemmat nuoret kokivat kuitenkin aikuisen läsnäolon erittäin tärkeänä ja että heidän asioistaan oltiin kiinnostuneita ristiriidoista huolimatta.

Käytännön asiat näyttivät nousseen molemmilla nuorilla tärkeimmiksi opeiksi itsenäistymisasunnossa asuessaan. Omien asioiden hoitamiseen osallistuminen, kuten aikojen varaaminen tai hakemusten täyttäminen olivat asioita, joissa nuoret kokivat ohjaajien tuen tarpeelliseksi.

Omaohjaajalla oli haastattelun mukaan iso merkitys nuorelle. Nuori koki, että omaohjaajalta voi kysyä lähes mitä vain ja tämä oli merkityksellinen ihminen nuoren elämässä. Nuoret kokivat omaohjaajan lisäarvona sijoituksen aikana. Omaohjaajan kanssa vietetyt hetket jäivät nuoren mieleen arjesta erottuvina hetkinä.

8.3 Havainnointi

Havainnointi on aineistonkeruumenetelmä, jossa tutkija seuraa tutkimansa ryhmän tai yhteisön elämänmenoa tehden siitä havaintoja, joko ryhmän tietäen tai tietämättä, osallistuen itse ryhmän toimintaan tai ollen siihen nähden sivullisena tai piilossa. (Eskola & Suoranta 2014, 100-101.) Havainnointi yhtenä tiedonkeruun menetelmänä oli luontainen valinta aineistonkeruuseen, koska kehitysympäristö oli oma työpaikkani. Havainnointi on ollut systemaattista opinnäytetyöprosessini ajan. Aineiston koko ajan pyrin kuitenkin välttämään omien ajatusteni aktiivista esittämistä työyhteisöni muille jäsenille. Kiinnitin huomioni työskentelyyn itsenäistymisasunnossa asuvien nuorten kanssa sekä erityisesti siinä toistuviin ongelma-alueisiin. Jatkuva havainnointi helpotti ja tuki kyselyn ja haastatteluiden avulla saamieni vastausten luotettavuutta.

Opinnäytetyöprosessini loppuvaiheessa Yksikön toisesta itsenäistymisasunnoista muutti nuori toisen asteen opintojensa alkaessa toiselle paikkakunnalle itsenäisesti asumaan. Tässä tapauksessa käytännön itsenäistyminen tapahtui hiukan yllättäen ja nopealla aikajänteellä. Ohjaajien yrityksistä huolimatta nuorta ei ollut saatu motivoitua itsenäistymiseen liittyvään omaehtoiseen toimintaan. Halua ja intoa omaan asuntoon muuttamiselle oli, mutta realistiset ajatukset eivät kohdanneet. Isoimmat ongelma-alueet liittyivät henkilökohtaiseen hygieniaan, arjen taitoihin sekä omien asioiden hoitamiseen. Nuori oli muuttaessa alle 18-vuotias, joten tässä tapauksessa hän on oikeutettu vielä muihin tukipalveluihin. Havaintoni tämän tapauksen itsenäistymiseen liittyvistä ongelma-alueista tukevat täysin kyselyn tuottamia tuloksia. Tällaisia seikkoja oli muun muassa liian lyhyeksi jäänyt aika itsenäistymiseen sitouttamiselle, omien asioidensa hoitamisen osaaminen sekä henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvät asiat.

9 Luotettavuus ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen luotettavuuden perusta on tutkimuksen alussa, eli tutkimusongelman määrittämisessä. Aiheen valinnan jälkeen on perehdyttävä taustatietojen hankkimiseen ja erityisesti

niiden luotettavuuteen. Seuraavaksi perehdytään aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen, ja myös niiden luotettavuus on ensisijaisen tärkeää. Tutkimuksen tasoa, johtopäätösten pätevyyttä ja tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida koko tutkimusprosessin ajan. Olennaista on arvioida tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta. Tulokset eivät saa siis olla sattumanvaraisia. Myös käytettyjen analysointimenetelmien on sovittava tutkimukseen. (Alasuutari 2011. 47.)

Kvalitatiivinen, toiminnallinen opinnäytetyöni tutkimusosuuteen käytin haastattelu- sekä kyselytutkimusta sekä systemaattista havainnointia. Pyrin saamaan mahdollisimman kattavan määrän osallistujia työyhteisöni jäsenistä. Kyselyyn ja haastatteluun osallistuneet ohjaajat ovat lastensuojelun ammattilaisia, joten heiltä saadut vastaukset voidaan katsoa luotettaviksi oman työpaikkansa asiantuntijoiksi.

Kun puhutaan tutkimuksen eettisyydestä, tarkoitetaan sillä eettisesti kestäviä tiedonhankinta sekä tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä avoimuutta ja vastuullisuutta tulosten julkaisemisessa. Toisin sanoen tutkimuksessa on noudatettava tiedeyhteisön hyväksymiä toimintatapoja ja periaatteita. (Alasuutari 2011.) Lastensuojelussa työskennellessä yksi tärkeimmistä arvoista on ihmisarvon kunnioittaminen. Se on ollut nähtävissä koko opinnäytetyöprosessin kaikissa vaiheissa. Niin kyselyiden ja haastatteluiden vastauksissa, kuin myös omassa tutkimustyössäni. Tutkimusetiikan yksi keskeinen periaate on tutkimukseen osallistuvien vapaaehtoinen sekä riittävä tietoon perustuva suostumus (Langström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 95.)

Tehdessäni itsenäistyneille nuorille haastatteluja, pyrin tekemään haastatteluympäristöstä mahdollisimman autenttisenä, jotta nuoren tuottama kertomus pysyisi luontevana. Haastattelun alussa pyysin luvan keskustelun nauhoittamiseen. Nauhoitteet ovat olleet ainoastaan omassa käytössäni, eikä henkilöllisyydet tule esiin missään tutkimuksen vaiheissa. Lisäksi henkilökunnalle tehdyn kyselyn tulokset on vastaanotettu anonymisti, eikä kenenkään vastanneen henkilöllisyys tule paljastumaan.

10 Itsenäistyvä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökunnalle

Opinnäytetyöni tuotoksena on kokonaisuus itsenäistymiseen liittyvistä asioista. Lopullinen opas on sähköisesti Yrityksen omassa tietojärjestelmässä jokaisen ohjaajan saatavilla. Itsenäistyvä nuori -opas vaativan lastensuojeluyksikön henkilökunnalle ohjaa itsenäistymiseen liittyviin asioihin, joita ohjaajan tulee työssään ottaa huomioon. Opas sisältää yleisiä huomioitavia asioita, jotka nousivat esiin työntekijöille suunnatun kyselyn, itsenäistyvien nuorten

haastattelujen sekä suorittamani arjen työn havainnoinnin kautta. Yksittäisiin teemoihin, asioihin sekä työkaluihin on avattu tärkeitä linkkejä, joita käytännön työssä voi halutessaan hyödyntää.

Lopullinen opas on paperisena A5 kokoisen vihkosen muodossa, jossa on 22 sivua. Sähköisen version muoto ei ole opinnäytetyöni julkaisuhetkellä vielä lopullisessa muodossaan. Sähköisen oppaan visuaalisuuteen ei ole juuri panostettu. Tekstit ovat samat, kuin paperisessa versiossa. Sähköisen version tarkoitus painottuu sen lopussa oleviin liitteisiin, joita on tarkoitus tarvittaessa tulostaa ohjaajan sekä nuoren käyttöön.

Itsenäistyvän nuoren elämässä tulee paljon uusia asioita, joihin nuori ei välttämättä ole törmännyt aikaisemmin. Tässä kohtaa omaohjaajan merkitys nousee entisestään. Ohjaaja ja nuori käyvät yhdessä lävitse itsenäistymiseen liittyviä asioita. Opas toimii tässä kohtaa muistuttajana, jotta jokainen oppaassa läpi käyty asia tulisi nuorelle tutuksi ja valmistaisi häntä paremmin itsenäiseen elämään. Linkit valtakunnallisille sekä paikallisille hyödyllisille verkkosivustoille auttavat ohjaajaa löytämään nopeasti tarvitsemansa tiedon. Tässä luvussa käyn läpi kuvauksen oppaan sisällöstä. Opinnäytetyöraporttini lopuksi olen myös lisännyt opasta varten tekemiäni liitteitä.

10.1 Matkalla kohti itsenäistymistä

Oppaan tarkoituksena on tarjota Yksikön ohjaajille yhtenäiset ja selkeät toimintaohjeet koskien itsenäistymisen kynnyksellä olevan nuoren tukemista. Sijoituksen päättymiseen ja itsenäistymiseen on syytä valmistautua hyvissä ajoin. Erilaiset taidot valmistavat nuoria itseohjautuvuuteen sekä tulemaan toimeen itsenäisesti.

Opas sisältää linkkejä työkaluihin, joita voi tarvittaessa käyttää oman itsenäistyvän nuoren kanssa työskenneltäessä. Oppaassa painotetaan toiminnan tukemisen suunnitelmallisuutta, ennakoitua, konkreettisuutta sekä vaihtoehtoisia toimintamalleja.

10.2 Neuropsykiatrinen tuki

Yksikön nuorilla tyypillinen neuropsykiatrinen oireilu tai siihen liittyvä diagnoosi vaatii aikuisjohtoiset, selkeät toiminnan rakenteet sekä rajat. Nuoren ja aikuisen välinen vuoropuhelu sekä rinnalla kulkeva toivo ovat tärkeitä voimavaroja nuoren elämässä.

Ohjaustyössä huomio tulee kiinnittää haasteiden sijasta mahdollisuuksiin. Näin nuoren omat voimavarat vahvistuvat ja nuori oppii itse elämään haasteidensa kanssa myös tulevaisuudessa.

Neuropsykiatrisen valmennuksen tavoitteet on hyvä sopia nuoren kanssa yhdessä. Menetelmien tulee olla tavoitteellisia sekä tarpeen mukaisia.

10.3 Arjen taidot

Terveelliset elämäntavat ja perustoiminnoista huolehtiminen. Uni, ruoka ja liikunta ovat perusta hyvinvoinnille. Ohjaajan tulee huolehtia, että nämä tarpeet täyttyvät. Mikäli ohjaaja epäilee puutteita joillain osa-alueella, tulee siihen puuttua välittömästi. Työkaluja, joilla asioita voidaan nuoren kanssa käsitellä, ovat mm. ruoka- (liite 1), uni- tai liikuntapäiväkirja (liite 2). Nämä lomakkeet olen tehnyt itse. Nuori täyttää päiväkirjaa itse ohjaajan tukemana. Päiväkirjan seuranta tehdään päivittäin. Päiväkirjan omaehtoinen täyttäminen näyttäytyy nuorelle konkreettisenä sekä visuaalisena muistutuksena ongelmasta.

Arjen rutiinit ja ennakoitavuus. Nuoren jäsenneily arki tuo turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa ennakoitavuuden. Yhdessä nämä helpottavat arjen kulkua. Työkaluna paras ja tärkein on yksilöllinen jäsenneily päivä- ja viikko-ohjelma. Kuvallinen päiväjärjestys tai kalenteri (liite 3) voi auttaa nuorta arjen kokonaiskuvan hahmottamisessa. Päivien pilkkominen pienempiin osa-alueisiin helpottaa niin ikään kokonaisuuden hallintaa. Tehtävät tulevat tällöin varmemmin hoidettua loppuun saakka, antaen nuorelle onnistumisen kokemuksia. Toiminnan tarkastakin ennakoinnista huolimatta, on aina syytä valmistaa nuorta myös poikkeustilanteisiin.

Henkilökohtainen puhtaus on perustaito. Itsenäistymisasunnossa asuvan nuoren omasta hygieniastaan huolehtimisen tulisi jo asuntoon muutettaessa olla hyvällä tasolla. Ohjaajan tulee siitä säännöllisesti kuitenkin muistutella ja ohjaaja on siitä myöskin viime kädessä vastuussa. Huomatessaan puutteita hygieniaosaamisessa, ohjaajan tulee kahdenkeskisin keskusteluihin ohjata ja neuvoa näissä asioissa. Toistot ovat tässä avainasemassa. Henkilökohtainen hygienia on osoittautunut joidenkin nuorten kohdalla haasteelliseksi. Tällöin avuksi voi ottaa yksinkertaisen seuranta lomakkeen (liite 4), jota täytetään yhdessä nuoren kanssa. Tarkoituksena on nuoren oma osallisuus itsensä arvioinnissa. Yksikön nuoret saavat kuukausittain hygienia rahaa 10€. Tällä summalla nuoren on mahdollista hankkia haluamiansa hygienia tarvikkeita. Nuori voi käydä kaupassa hankkimassa ne itse tai tarvittaessa ohjaajan tukemana. Hygienia ostokset merkitään Nappulaan kulujen seuranta-hygieniaraha ja kuitti nuoren nimikirjaimilla toimitaan toimistoon.

Ruoanlaitto. Säännöllinen ateriarhythmi on yksi tärkeimmistä hyvinvointiin vaikuttavista asioista. Yksikön itsenäistyvä nuori saa viikoittain ruokarahaa 40€. Itsenäistymisasunnossa nuori suunnittelee ja valmistaa tällä budjetilla arkisin aamupalansa, välipalansa sekä päivällisen. Lounas sekä viikonlopun ruoat ovat tarjolla osastolla. Ohjaajan rooli on keskustella nuoren

kanssa terveelliseen ruokaan liittyvistä asioista, tukea kauppalistan suunnittelussa sekä tarvittaessa konkreettisesti avustaa varsinaisessa ruoanlaitossa. Ruoanlaitto sisällytetään nuoren viikko-ohjelmaan. Ruoanlaiton perusteet käydään alkuvaiheessa yhdessä ohjaajan kanssa läpi.

Nuoren kanssa tulee itsenäistymisen alkuvaiheessa keskustella myös ruokavalion monipuolisuudesta, terveellisyydestä sekä ravintoaineiden merkityksestä. Suunniteltu ruokalista käydään niin ikään yhdessä läpi budjetin mukaisesti. Kauppalista laaditaan joko yhdessä tai ohjaajan tarkastamana. Yksipuoliseen, viikosta toiseen muuttumattomana pysyvään ruokalistaan puututaan ja tehdään ehdotuksia vaihtoehtoisista ruoista. Suositetaan yksinkertaisia, helppoja ruokia -salaatteja unohtamatta. Nuoren yksilöllisyys on huomioitava ruoanlaitossa. Toinen tarvitsee huomattavaa tukea, toisen selviytyessä suunnitelmallisesti ja itsenäisesti herkulliseen lopputulokseen saakka. Yksi ruokailussa huomioitava osa on erilaiset syömishäiriöt. Mikäli epäilystä tällaisesta ilmenee, on siihen puututtava välittömästi ja tarvittaessa on hakeuduttava terveydenhuollon piiriin.

Viikoittainen siivouspäivä on asia, josta joidenkin nuorten kanssa taistellaan viikosta toiseen. Siivouspäivä tulee merkitä selkeästi yksilölliseen viikko-ohjelmaan. Itsenäistyville nuorille laaditaan strukturoitu siivousohjelma, jota asuntoon muutettaessa veloitetaan noudattamaan. Ohjaajan jalkautuminen ja suunniteltu ajankäyttö nuoren tukemiseen on tärkeää. Käydään kahdenkeskisiä keskusteluita asuintilojen puhtaudesta ja sen tärkeydestä. Aluksi ohjaaja on tiiviisti tukemassa nuorta viikkosiivouksessa. Rinnakkaistyöskentelyä viikkosiivouksessa jatketaan esim. 2-3kk. Riittävät toistot valmistavat nuorta siivoamaan itsenäisesti. Mikäli itsenäisen siivoamisen kriteerit jäävät täyttymättä, palataan takaisin rinnakkaistyöskentelyyn määrääjäksi. Nuoren itsenäistymisasunnon siivoamisen tarkistuslistaa täyttää nuori itse, jonka ohjaaja lopuksi kuittaa omilla nimikirjaimillaan. (liite 5). Lisäksi nuorelle voi tarvittaessa antaa kuvalliset siivousohjeet visualisoimaan hoidettavat tehtävät.

10.4 Lääkehoito ja siihen sitouttaminen

Kyselyiden myötä nousi esiin lääkehoito yhtenä ongelma-alueena. Vaikka lääkehoito tapahtuu itsenäistymisasunnoissa asuvien nuorten kohdalla ohjaajien toimesta, on siihen hyvä sitouttaa nuori mahdollisimman varhain. Lääkehoitoon liittyvään ohjeistukseen olen saanut apua Yksikön toiselta lääkevastaavalta.

Sijoitetun nuoren kohdalla hyvin suunniteltu ja toteutettu lääkehoito auttaa itsenäistyvää nuorta selviytymään omatoimisesti omasta lääkeshoidostaan. Varhaisessa vaiheessa aloitettu lääkehoito tukee kehitystä sekä auttaa monessa muussakin osa-alueessa nuoren elämässä. Nuoren itsetunto vahvistuu, hänellä on kyky olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, sosiaalisuus vahvistuu, joka puolestaan vaikuttaa suoraan nuoren opiskeluun sekä mahdolli-

seen päihteiden käyttöön. Tarvittaessa nuorelle on luotu sijoituksen aikana hoitosuhde esimerkiksi nuorisopsykiatrian poliklinikalle, psykoterapiaan tai muuhun vastaavaan hoitavaan tahoon mikä tukee nuorta jatkossakin hänen itsenäistytyään.

Yksikössä lääkkeitä vastaa aina sairaanhoitaja. Sairaanhoitaja jakaa viikoittain nuoren lääkkeet dosetteihin sekä tarkastaa reseptien riittävyyden. Tarvittaessa sairaanhoitaja uusii reseptin, jotta lääkkeiden saaminen ei katkea. Hyvissä ajoin ennen itsenäistymistä nuoren kanssa käydään läpi hänen lääkehoitoaan. Varmistetaan että nuori tietää mikä on resepti sekä keskustellaan lääkehoidon tärkeydestä. Lääkehoitoon sitoutuminen on erittäin tärkeää. Nuori on saatava ymmärtämään, että lääkehoito tukee häntä kaikilla osa-alueilla eikä sitä tule laiminlyödä.

Nuoren kanssa on käytävä keskustelua lääkityksen tärkeydestä oman vointinsa ylläpidossa sekä sairauden hallinnassa. Tavoitteena on sitouttaa nuori tarvitsemaansa lääkitykseen. Lääkehoitoon opastamisessa on otettava huomioon yksilöllisesti nuoren omat valmiudet. Nuoren on tärkeää ymmärtää mitä lääkkeitä hän syö ja minkä vuoksi. Ennen nuoren itsenäistymistä sairaanhoitaja voi neuvoa nuorta jakamaan omat lääkkeensä dosettiin, jotta hän osaa tehdä sen tulevaisuudessa. Jos nuori ei syystä tai toisesta kykene sitoutumaan lääkehoitoonsa voidaan jälkihuollon kanssa tehdä suunnitelma lääkehoidon toteuttamisesta.

10.5 Talousosaaminen

Oman pankkitilin, pankkikortin ja verkkopankkitunnuksien hankkiminen on osoittautunut joidenkin nuorien kohdalla haasteeksi. Nämä tulee laittaa kaikkien itsenäistyvien nuorten kohdalla pikimmiten kuntoon.

Teemat rahankäyttöön, joista keskustellaan viikoittaisella ohjaustuokiolla. Käydään yhdessä läpi erilaisia pankkipalveluita ja talouteen liittyviä asioita. Teema 1: Pankkitili, pankkikortti, verkkopankkitunnukset, pankkikonttoriasiointi, Teema 2: Verkkopankin käyttö, lähimaksaminen, mobiilipankki, mobiilimaksut, Teema 3: Laskujen maksun tärkeys: kun ostat, myös maksat. Eräpäivän tärkeys ja seuraukset, jos laskua ei makseta ajallaan, Teema 4: Nuoren taloussuunnitelma, kirjataan ylös nuoren tulot ja menot. Mietitään, mistä rahaa voisi saada enemmän ja mistä voisi säästää (liite 6) Keskustellaan rahan riittävyydestä sekä käyttökohteista on myös oleellista puhua. Pohditaan miten voit itse vaikuttaa omaan talouteesi. Miten voit vaikuttaa tukevaisuuteen säästämällä rahaa. Teema 5: Budjettiharjoitteita. Miten kauan joutuu säästämään saavuttaakseen toivomansa realistisen tavoitteen/haaveen.

10.6 Tulevaisuuden suunnittelu

Nuoren katse tulee kiinnittää tulevaisuuteen hyvissä ajoin ennen varsinaista itsenäistymistä. Oleellimmat osa-alueet tulevaisuudensuunnittelussa ovat opiskelu- ja työpaikan mietintä. Ohjaajan tulee ohjata ja kannustaa näihin aktiivisesti. Käydään keskustelua, minkälaiset ovat

nuoren omat ajatukset opintojen sekä opiskelupaikan suhteen. Keskustelua voi käydä luontevasti arjen lomassa, mutta siihen tulee panostaa myös yksilökohtaisin, tavoitteellisin keskusteluin. Ajatusten ja suunnitelmien on oltava realistisia nuoren omiin kykyihin nähden, jotta niiden on mahdollista toteutua.

Nuoren kanssa keskustellaan opiskelun tärkeydestä ja merkityksestä muutoinkin kuin pätevytenä paperilla. Sitä kautta kehittyi niin ikään sosiaalinen verkosto ja -pääoma. Peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa mietittäessä on hyvä tehdä yhteistyötä myös koulun kanssa. Nuori tulee saada ymmärtämään, mitä työpaikan saaminen tarkoittaa. Tilipäivän lisäksi, se on vastuunkantoa omasta elämästään. Se tuo mukanaan vastuuta ja vaatii pitkäjänteisyyttä sekä sitoutumista. Mikäli nuori osoittaa kiinnostustaan kesätyöpaikkaa kohtaan, haetaan sitä nuoren halutessa omaohjaajan tukemana yhdessä. Ohjaaja voi etukäteen selvittää lähiseudulla olevia mahdollisia kesätyöpaikkoja. Muistetaan, että kesätyöpaikkojen haku alkaa hyvissä ajoin tammi- ja helmikuun aikana! Ohjaajan tulee läpikäydä lisäksi työelämän yleiset pelisäännöt. Työnkuva, työaikakäsitys sekä velvollisuudet työtä kohtaan. Verokortti ja sen merkitys käytännössä saattaa monelle olla myös uutta asiaa. Yksinkertaistettuna ohjaajan rooli ohjaamista oikeanlaiseen työelämäkäyttäytymiseen nuoren omat vahvuudet ja toimintakyky huomioon ottaen.

10.7 Lähimmäiskontaktit

Lähimmäiskontaktit ovat merkittävässä osassa jo osastolla asumisen aikana. Ohjaajat pitävät niitä osaltaan yllä viikoittaisin kuulumissoitoin sekä perheen kanssa tehtävän muun yhteistyön keinoin. Nuorta itseään on kannustettava pitämään yhteyttä läheisiinsä. Kotiharjoittelut tulee mahdollistaa ja organisoida mahdollisimman hyvin.

Kaikkien lähimmäisverkosto ei kuitenkaan ole tiivis tai sitä ei ole lainkaan. Puutokset ja haasteet tällä osa-alueella ovat herkkiä asioita ja ohjaajan on löydettävä keinot niistä nuoren kanssa puhumiseen. Ohjaaja voi yhdessä nuoren kanssa tukea ymmärrystä olemassa olevista kontakteista sekä lähimmäissuhteista esimerkiksi verkostokartan tai sukupuun avulla.

10.8 Viranomaispalvelut

Viranomaispalveluiden käytön harjoittelussa korostetaan omatoimisuutta sekä vastuuta omien asioiden hoitamisessa. Harjoittelu aloitetaan yhdessä, josta hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisesti nuori alkaa hoitamaan asioitaan itsenäisemmin. Ohjaajan tuki on erityisesti alkuun tärkeää ja luo turvallisuuden tunnetta, jota nuori tarvitsee vieraassa ympäristössä. Onnistuneet yhteydenotot ja käynnit luovat varmuutta. Keskustellaan, miksi tiettyjä asioita on hoidettava ja mitä asiointi eri viranomaisten kanssa tarkoittaa. Korostetaan omaa henkilökohtaista velvollisuutta hoitaa asiat kunnolla. Asioita ei myöskään tule päästää lipsumaan käsistä toisten vastuulle.

Nuoren kanssa käydään läpi, mitä asiointi eri viranomaisten kanssa tarkoittaa. Annetaan tietoa eri tahoista ja yhteydenpidosta niihin. Viranomaisverkoston hahmottamista voi auttaa visuaalisesti verkostokartan (liite 7) avulla. Läpikäytäviä asioita ovat muun muassa: Käydään yhdessä kirjastossa ja hankitaan yhdessä kirjastokortti, nuorta kannustetaan tilaamaan oma parturi/kampaaja aikansa, ohjataan soittamaan itse terveyskeskukseen omissa asioissaan, Kelan asiointi ja sen tarjoamat palvelut/tuet, verotoimistossa käynti, verokorttiin ja verotuspäätökseen tutustuminen.

10.9 Valmistautuminen jälkihuoltoon

Jokaisen nuoren tarpeet ja voimavarat ovat erilaiset myös jälkihuollon osalta. Suunnitelma jälkihuoltoon valmistautumiseen tulee tehdä yksilöllisesti. On keskeistä ohjata ja tukea nuorta asettamaan omia tavoitteitaan työskentelylle. Valmistautuminen jälkihuoltoon aloitetaan ajoissa, viimeistään vuosi ennen itsenäistymistä. Jälkihuollon tarkoitus selitetään nuorelle, jotta tämä on tietoinen oikeuksistaan ja jälkihuollon hyödyistä. Nuoren kanssa käydään kahdenkeskisiä keskusteluja siitä, mitä tarkoittaa elää itsenäisesti ja vastata omista asioistaan.

Siirtymävaiheen tulee olla suunnitelmallinen ja ennakoitu. Nuoren kokonaiskuvan ymmärtäminen, -yksilöllisyys, kehitysvaiheet ja nykyhetki, johtaa oikeanlaisen avun ja tuen tarjoamiseen. Suunnitelmassa on alusta alkaen huomioitava nuoren omat halut ja mahdolliset läheiskontaktit, jotka vaikuttavat mahdollisen tulevan asuinpaikkakunnan valintaan. Työskentelyä tuetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyöpalaveriin nuoren, sosiaalityöntekijän, jälkihuollon työntekijöiden sekä ohjaajan kesken. Yksilöllisen suunnitelman arviota tehdään säännöllisesti yhdessä nuoren kanssa. Nuorta motivoidaan koko itsenäistymisprosessin ajan. Tarkoituksena saada hänelle osallisuuden kokemus.

10.10 Omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen

Omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistamisen perustana ovat omaohjaajatyö ja siihen liittyvät yksilökeskustelut. Nuoren voi olla vaikea nähdä itsessään vahvuuksia tai hän ei pysty kiteyttämään niitä sanoiksi. Nuorta tuetaan tunnistamaan ja erottamaan vahvuutensa ja heikkoutensa. Minkälaisia asioita ne voivat olla sekä mistä ne koostuvat.

Aktivoidaan nuorta keskusteluihin onnistumisia ja oppimista korostaen. Kannustetaan oman osaamisen vahvistamiseen ja rohkaistaan yrittämään luovuttamisen sijaan. Jokainen kannustus ja kehu nostaa nuoren itsetuntoa auttaen siten häntä selviytymään tulevaisuudessa itsenäisesti. On tärkeää puhua myös peloista ja jännittämisestä. Tukiasunnossa asuminen voi tuoda esille nuoren heikkouksia tai vahvuuksia eri tavalla kuin osastolla asuessa. Yksinolo voi olla joillekin haastavaa tai oman asunnon siistinä pitäminen osoittautuu erityisen ongelmalliseksi. Yksilökeskustelujen lisäksi, nuori voi osallistua hoito- ja palvelusuunnitelman tekemiseen, jonka kautta voidaan luontevasti käydä läpi omaa osaamista.

11 Toiminnallisen opinnäytetyön arviointi

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa opas Yksikön henkilökunnalle, jossa itsenäistymisprosessissa tärkeät ja tyypilliset asiat ovat selkeästi luetteloituna. Oppaan avulla selkeytetään prosessia sen toimiessa muistilistana asioista, jotka ovat tärkeää käydä nuoren kanssa läpi. Oppaassa otetaan huomioon Yksikön erityistä hoitoa vaativat nuoret, joilla tuen tarve vaihtelee merkittävästi. Onnistuin mielestäni suunnitteluvaiheen tavoitteeni hyvin. Tuottamani opas kokoa yleisimmät esiin nousevat asiat itsenäistymisprosessiin liittyen. Opas on selkokielen ja yksinkertainen käyttää.

Ideointivaiheessa tuleva prosessi näyttäytyi mielessäni selvänä. Pian kuitenkin huomasin, että työ alkoi levitä liikaa. Aikaresurssien vuoksi sitä oli rajattava. Yksi ajatus oli tehdä henkilökunnan oppaan lisäksi myös opas itsenäistyvälle nuorelle. Tästä ajatuksesta luovuin nopeasti. Se voisi olla jatkokehitystyö esimerkiksi toiselle sosionomiopiskelijalle.

Erityisen tyytyväinen olin ratkaisuuni tehdä teemoitettu kysely henkilökunnalle. Vaikka vastaajien määrä jäi vähäisemmäksi, kuin odotin, olivat saadut vastaukset sitä laajempia ja mieltittäviä. Niistä oli helppo rakentaa yhtenäiset ohjeet. Itsenäistyneiden nuorten haastattelutulosiin olen myös tyytyväinen. Vastaajien erityisluonteen vuoksi en odottanut saavani tätä kautta näinkään paljon tutkimusaineistoa. Lisäksi havainnoin yhden nuoren itsenäistymisprosessia oman työni edetessä. Menetelmistä merkityksellisimmäksi osoittautui odotusteni mukaisesti kysely henkilökunnalle. Nuorten haastattelut sekä oma havainnointini tuki kyselystä saamiini vastauksia.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen saanut koko prosessin ajan tukea niin esimieheltäni, kuin koko työyhteisöltä. Olen saanut vapaat kädet suunnitella ja toteuttaa työtä pitkälti mieleni mukaisesti. Ideointivaiheesta alkaen työni on ollut jatkuvasti koko työyhteisön luettavissa ja kommentoitavissa ohjaajien toimiston pöydällä. Ideoita ja ehdotuksia on esitetty työn edetessä. Kaikkia työntekijöitä palvelevan oppaan rakentumisessa jokaisen panos on ollut tärkeää. Työtä on ollut mielekästä tehdä, koska oppaan tarve on ollut todellinen ja sen valmistamista on odotettu. Esimieheni, Yksikön johtaja, on työni edetessä arvioinut sitä muutamia kertoja. Häneltä saamani palaute on ollut rakentavaa, positiivista ja kannustavaa. Rakentavan palautteen ansiosta, sain hallittua työni kokonaisuutta ja pidettyä työmäärän oikeissa mittasuhteissa.

Oma oppimistavoitteeni oli vaativaan lastensuojeluhoitoon liittyvä osaamisen syventäminen sekä erityisnuoren itsenäistymiseen liittyvien tarpeiden tunnistaminen. Tutustuessani teoreettiseen tietoon ja aikaisemmin tehtyihin itsenäistymiseen liittyviin opinnäytetöihin aloin näkemään vaativan lastensuojelun laitoshoidon itsenäistymisprosessin huomattavasti laajempina, kuin olin ajatellut. Itsenäistymisen harjoitteluun käytetään liian vähän aikaa ja se aloitetaan käytännössä liian myöhään. Itsenäistymiseen tukeminen alkaa pienillä käytännön asioilla.

Nuoren oma osallisuus itsenäistymisprosessiinsa on ensiarvoisen tärkeää. Tuen tulee olla pitkäaikaista ja tavoitteellista, nuoren ja ohjaajan henkilökemiat huomioonottavaa. Tavoitteet on osattava sanoittaa nuorelle tämän kehitystason mukaisesti ja etenemisen on oltava mitattavissa. Ohjaajalta vaaditaan laaja-alaista osaamista yhteiskunnallisista palveluista sekä tietoa paikallisista palveluiden tarjoajista. Erityisnuoren itsenäistymisprosessi vaatii ohjaajalta nuoren kehitystasosta sekä ominaispiirteistä. Ohjaus arjessa edellyttää pitkäjänteisyyttä ja toistoja. Jokainen nuori on ainutlaatuinen omine tavoitteineen ja haasteineen. Siten myös jokainen itsenäistymisprosessi on ainutlaatuinen.

Tämän raportin valmistuessa varsinainen opas ei vielä ole Yrityksen tietojärjestelmissä käytettävissä tietoteknisistä syistä. Paperinen versio on ollut nähtävillä Yksikön molemmissa toimistoissa koko sen edistymisen ajan. Arviota siitä, millainen lopullinen käytettävyys tulee olemaan, ei siis vielä ole.

12 Yhteenveto ja pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tuottaa henkilökunnalle opas, joka sisältää yhteiset toimintaohjeet itsenäistymisasunnossa asuvien nuorten tukemiseen. Sen tarkoituksena on helpottaa arkea tarjoamalla työvälineitä itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn. Opas toimii muistilistana tavallisimmista kohderyhmän kanssa kohdattavista asioista, se sisältää lomakkeita, joita voi hyödyntää tarvittaessa nuoren kanssa työskenneltäessä sekä linkkejä tärkeille nettisivustoille.

Opinnäytetyötä ohjasivat seuraavat kysymykset: “Mikä on ohjaajan merkitys itsenäistyvän nuoren rinnalla?”, “Mitkä ovat onnistuneen itsenäistymisprosessin tärkeimmät kulmakivet asumisharjoitteluaikana?” sekä “Mitkä ovat aikuisen tarjoamat tärkeimmät tukitoimet nuoren siirtyessä itsenäiseen asumisharjoitteluun?”

Tutkimukseni rakentui Yksikön ohjaajille tekemästäni kyselystä sekä havainnoiden itsenäistymiseen liittyviä käytänteitä Yksikössä. Lisäksi haastattelin kahta jo itsenäistynyttä nuorta. Vastauksista on johdettavissa muutamia johtopäätöksiä. Omaohjaajan rooli on tärkeässä asemassa nuoren itsenäistymisprosessissa niin ohjaajan, kuin nuoren itsensäkin mielestä. Omaohjaaja on tärkeä ja luotettava ihminen nuorelle. Myös ohjaajilla on selkeä halu panostaa suhteeseen nuoren tärkeässä elämänvaiheessa. Molempien vastauksista saattoi päätellä, että aikaresurssit tälle ovat usein kuitenkin riittämättömät.

Itsenäistyminen on aina iso askel nuorelle, erityisesti jos haasteita on useammalla elämän osa-alueella. Vaativan sijaishuollon yksikössä tuen tarve vaihtelee suuresti asiakkaiden välillä. Monet haasteet liittyvät yksinkertaisiin, arkisiin asioihin. Toisaalta myös yhteiskunnallisia hallittavia asioita on paljon ja ohjaajat kokevat tarpeelliseksi yhdenmukaisen toimintaohjeen, jotta jokainen tarvittava osa-alue tulisi käytyä nuoren kanssa läpi.

Onnistunut itsenäistymisprosessi koostuu perusasioiden läpikäymisestä, mutta myös turvallisuuden ja luottamuksen ilmapiiristä. Aikuisen on tarpeen antaa nuorelle omaa aikaansa, kannustettava ja valmennettava sosiaaliseen kanssakäymiseen ja opastaa käyttämään yhteiskunnan tarjoamia palveluja. Sekä aikuisten keskenään, että nuorten ajatukset olivat yllättävän yhdenmukaisia. Koin saaneeni tutkimuskysymyksiini näin ollen myös luotettavat vastaukset.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen kasvanut lastensuojelun sijaishuollon ammattilaisena paljon. Tämä prosessi on tuonut minulle valtavasti lisätietoa koskien lastensuojelua ylipäätään, mutta myös avannut silmiäni itsenäistymiseen liittyvien asioiden laajuuden suhteen. Itsenäistymiseen tukeminen sijaishuollossa vaatii ammatillisuutta sekä laajaa yhteiskunnallista osaamista. Nämä asiat voivat olla kokonaisuutena aikuisenkin hankala hahmottaa ja se laittaakin miettimään, miten hankalaa näiden asioiden ymmärtäminen voi olla nuorelle, joka on vasta itsenäisen elämänsä alkutaipaleella.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan, olen saanut tukea koko työyhteisöltäni. Heiltä saamani palautteen ansiosta, olen kokenut tuottamani oppaan tarpeelliseksi ja odotetuksi. Toivon, että tekemäni opas tukee Yksikön henkilökuntaa työssään itsenäistyvien nuorten kanssa. Opasta on mahdollista ja suotavaa jatkossa ylläpitää ja kehittää käytänteiden tai lainsäädännön muutosten mukaan.

Lähteet

Painetut

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.

Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus. 1. painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tallinna: Tallinna Raamattutrukikoda.

Lassander, M. & Karila-Hietala, R. 2017. Nuoren mielen ensiapu. Tallinnan: Aktaprint.

Lastensuojelulaki L417/2007

Perustuslaki L731/1999

Sosiaalihuoltolaki L1301/2014

Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura RY. Nuorisotutkimusverkosto.

Mattila, K-P. 2007. Arvostava kohtaaminen. Juva: WS Bookwell.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Vilkman, S. 2014. Omaohjaajatyö lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Sähköiset

Erytystason laitoshoido. 2018. Pirkanmaan maakunnan kuntien lastensuojelun sijaishuollon palvelujen hankinta. Viitattu 9.5.2019. https://www.tampere.fi/tiedos-tot/l/r0sVG9Cap/Liite_2c_Erytystason_laitoshoido_palvelukuvaus.pdf

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenko-dissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 20.3.2018. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66881/978-951-44-8754-5.pdf?sequence=1>

Laitoshoido STM. 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 9.5.2019. <https://stm.fi/laitoshoido>

Laitoshoito THL. 2019. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Vii-

tattu 10.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Laki ja oikeuskäytäntö. 2019. THL. Viitattu 13.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/laki-oikeuskaytanto>

Lapsen osallisuus. 2018. THL. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu

9.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. 2016. THL. Vii-

tattu 7.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

Lastensuojelu. 2019. STM. Viitattu 9.5.2019. <https://stm.fi/lastensuojelu>

Lastensuojelulaitokset. 2019. THL. Viitattu 9.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Lastensuojelun palvelujärjestelmä. 2016. THL. Viitattu 7.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

Mitä on lastensuojelu. 2016. THL. Viitattu 8.5.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Tehokas ja riittävä oikeusturva kuuluu myös lapsille. 2019. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 13.5.2019. <https://www.lskl.fi/blogi/tehokas-ja-riittava-oikeusturva-kuuluu-myos-lapsille/>

Julkaisemattomat

Yksikön omat nettisivut. 2019.

Liitteet

Liite 1: Ruokapäiväkirja	39
Liite 2: Liikuntapäiväkirja	41
Liite 3: Kuvallinen päiväjärjestys	42
Liite 4: Henkilökohtainen hygienia seurantalomake	43
Liite 5: Siivouksen tsekkauslista.....	44
Liite 6: Taloussuunnitelma	45
Liite 7: Verkostokartta viranomaiset	46
Liite 8: Haastattelu itsenäistyneille nuorille.....	47
Liite 9: Kyselylomake henkilökunnalle	48

Liite 1: Ruokapäiväkirja

RUOKAPÄIVÄKIRJA

Nimi _____ Ajanjakso _____ - _____ .

Täyttöohje: kirjoita kaikki päivän aikana syömäsi ja juomasi asiat ylös annoskokoineen.
Esim. vettä 3dl, makaronilaatikko 2dl

Maanantai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Tiistai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Keskiviikko

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Torstai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Perjantai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Lauantai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Sunnuntai

Aamiainen	Lounas	Välipala	Päivällinen	Iltapala

Liite 2: Liikuntapäiväkirja

Liikuntapäiväkirja

PVM	Treeni/lepo	Kesto
Ma		
Ti		
Ke		
To		
Pe		
La		
Su		

PVM	Treeni/lepo	Kesto
Ma		
Ti		
Ke		
To		
Pe		
La		
Su		

Liikuntapäiväkirjan ei tarvitse olla tämän mutkikkaampi. Täytät sitä vain itseäsi varten.

Puhelimeen on myös saatavilla monenlaisia sovelluksia, joilla voit seurata oma liikkumistasi ja saat motivoitua itseäsi liikkumaan riittävästi. Esim. Sport Tracker.

Liite 3: Kuvallinen päiväjärjestys

LAITAN PYJAMAN PÄÄLLE	An illustration showing a person's hands putting a green long-sleeved shirt and white shorts onto a bed.
PESEN HAMPAAT	An illustration of a person's face with a toothbrush in their mouth, brushing their teeth.
JUON VÄHÄN VETTÄ	An illustration of a person with blonde hair drinking water from a glass. A blue pitcher is on a table next to a glass of water.
LUEMME ILTASADUN	An illustration of a person sitting in bed reading a blue book. A crescent moon is visible in the background.
HYVÄN YÖN SUUKKO	An illustration of two people kissing. A crescent moon and stars are in the background.
VALOT POIS	An illustration of a lit light bulb and a light switch with a downward arrow, indicating the lights are turned off.
NUKKUMAAN	An illustration of a person sleeping peacefully in a bed with a white pillow and blanket.

Liite 4: Henkilökohtainen hygienia seurantalomake

HYGIENIAOSAAMINEN

Osaan jo

Tarvitsee harjoitusta

Osaamisalue	pvm	pvm	pvm	pvm	pvm
	Ohjaaja	Ohjaaja	Ohjaaja	Ohjaaja	Ohjaaja
Päivittäinen peseytyminen					
Hiusten hoito					
Ihon hoito					
Hajusteiden käyttö					
Parturi/kampaaja palvelut					
Vaatehuolto					

Tsekkauksista ohjaajalle

Nuori _____ Seurattava ajankohta _____ - _____

- Päivittäinen suihku, pesuaineiden käyttö
- Hiustenhoito
- Ihon hoito, kosteusvoiteet yms.
- Deodorantin käyttö, hajusteiden kohtuu käyttö
- Parturi/kampaaja palvelut
- Vaatehuolto, pyykinpesu yms.

Suihkussa käydään päivittäin, myös hiukset pestään heti kun ne tuntuvat likaisilta. Tarvittaessa ihon kuivuessa käytetään kosteusvoidetta. Deodoranttia käytetään puhtaalle, kuivalle iholle ehkäisemään hien hajua. Hajusteita tulee käyttää kohtuudella, toiset ihmiset huomioiden.

Säännöllisellä parturi/kampaaja käynnillä hiukset pysyvät siistinä ja niitä on helppo hoitaa.

Suihkun jälkeen pukeudutaan puhtaisiin vaatteisiin!

Liite 5: Siivouksen tsekkauslista

Itsenäistymisasunnon viikkosiivous, check in-lista

-Hoidettuasi tehtävän, kuittaa se omilla nimikirjaimillasi tähän.

-Tarkastaessa huonettasi, ohjaaja kuittaa hyvin tehdyn työn niin ikään omilla nimikirjaimillaan.

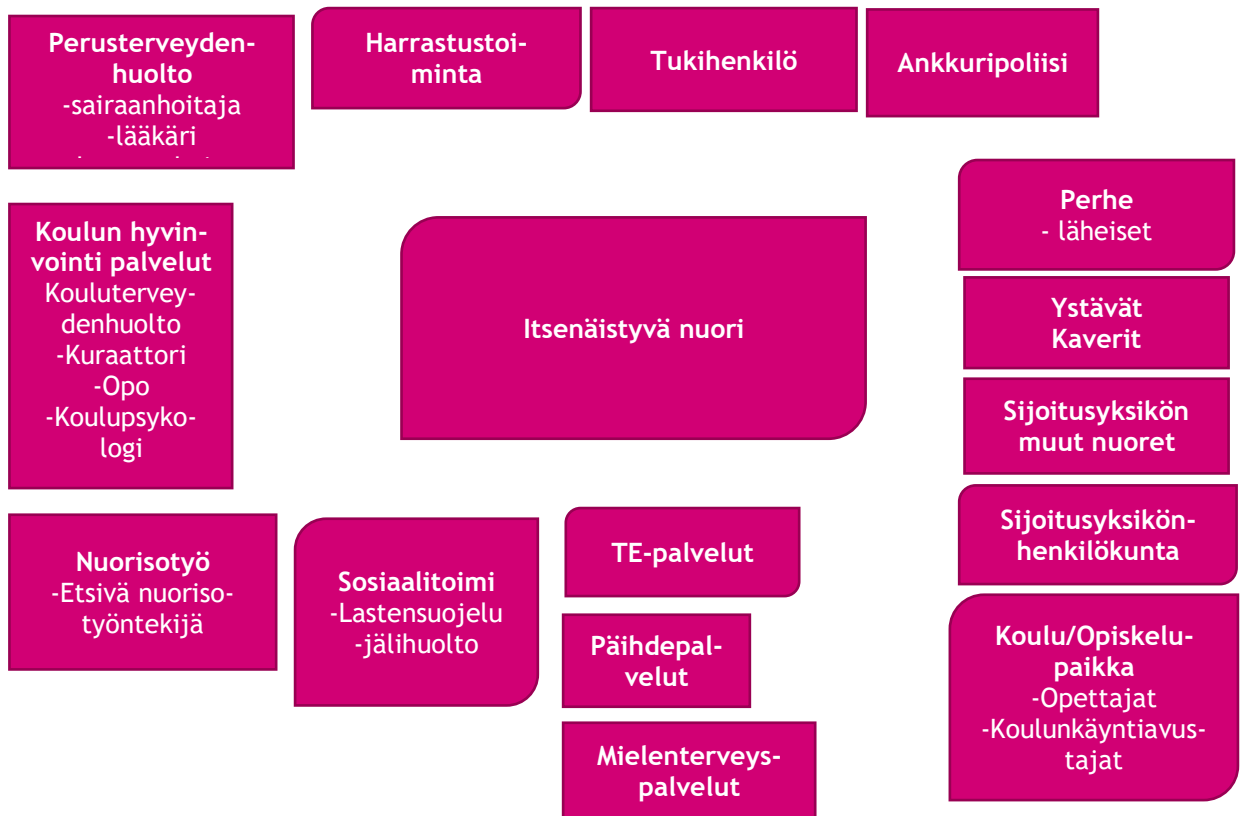
Tehtävä	Nuori	Ohjaaja
Tavarat paikoil- leen		
Imurointi		
Lattioiden pesu		
WC:n pesu • Pönttö • Allas • lattia		
Tiskit, tasojen pyyhintä		
Roskat		
Pyykit • lakanat, pyyhe • omat vaatteet		

Liite 6: Taloussuunnitelma

TALOUSSUUNNITELMA				
Tulot	Viikko 1	Viikko 2	Viikko 3	Viikko 4
Palkka				
Muut tuet				
Yhteensä				
Menot				
Vuokra/yhtiövastike				
Ruokamenot				
Terveystenhoitomenot				
Puhelin/nettilasku				
Muut laskut				
Yhteensä				
TULOT-MENOT=				

Liite 7: Verkostokartta viranomaiset

NUOREN VIRANOMAIKVERKOSTO

Liite 8: Haastattelu itsenäistyneille nuorille

Haastattelu Yksiköstä jo itsenäistyneille nuorille

1. Millaista tukea sait ohjaajilta siirtyessäsi itsenäiseen asumisharjoitteluun?
2. Mitkä asiat ovat jääneet tärkeimpinä oppeina mieleesi itsenäistymisasunnossa asuessasi?
3. Kuinka koit omaohjaajan merkityksen itsenäistymisprosessin aikana?

Liite 9: Kyselylomake henkilökunnalle

ARJEN TAIDOT

- Henkilökohtainen hygienia
- Ruoanlaitto
- Siivous

TALOUSOSAAMINEN

- Pankkipalveluiden käyttö, laskujen maksu
- Oman rahan riittäminen
- Säästäminen

TULEVAISUUDEN SUUNNITTELU

- Opiskelupaikka
- Työpaikan haku

LÄHIMMÄISKONTAKTIT

VIRANOMAISPALVELUT

- Taito hoitaa omia asioita
-

VALMISTAUTUMINEN JÄLKIHUOLTOON

- Tulevan asuinpaikan miettiminen
- Asunnon hankinta
- Viranomaiskontaktit

OMIEN VAHVUUKSIEN/HEIKKOUKSIEN TUNNISTAMINEN